

MENNESKER

LITTERATURENS · I · KUNSTENS ·
POLITIKENS · OG · VIDENSKABENS ·
· TJENESTE ·

GEORG CHRISTENSEN

J. P. JACOBSEN

694. 4125

FOR NØRGE · I.W.CAPPELEN · KRISTIANIA ·

DET · SCHØNBERGSKE · FORLAG
KØBENHAVN.

BIOGRAFI

J. P. Jacobsen.

DET SCHØNBERGSKE FORLAG

„MENNESKER“

REDAKTION: MAGISTER INGEMANN OTTOSEN

BIND I:	VADEMAR VEDEL: HOLGER DRACHMANN	1909
- II:	JUST BING: HENRIK IBSEN	1909
- III:	ERICH HENRICHSEN: VIGGO HØRUP	1910
- IV:	GEORG CHRISTENSEN: J. P. JACOBSEN....	1910 . 2. Udg. 1923
- V:	W. THULSTRUP: NIELS R. FINSEN ..	1911 .. 2. Udg. 1916 3. Udg. 1923
- VI:	CARL BEHRENS: EMIL POULSEN	1911
- VII:	P. A. ROSENBERG: HERMAN BANG	1912
- VIII:	J. ØSTRUP: J. C. JACOBSEN	1912
- IX:	HOLGER BECTRUP: LUDVIG SCHRØDER	1913
- X:	VILH. LA COUR: J. JESSEN	1913
- XI:	AXEL SØRENSEN: THOR LANGE	1915
- XII:	GERHARD GRAN: BJØRNSTJERNE BJØRNSEN	1916
- XIII:	M. C. HARDING: G. A. HAGEMANN	1916
- XIV:	WILLIAM BEHREND: NIELS W. GADE	1917
- XV-XVI:	INGEBORG SIMESSEN: NATALIE ZAHLE	1919
- XVII-XVIII:	CARL KOCH: H. A. BRORSON	1920
- XIX-XX:	KNUD FABRICIUS: TROELS-LUND	1921
- XXI-XXII:	ELITH REUMERT: OLAF POULSEN	1923

GEORG CHRISTENSEN
J. P. JACOBSEN

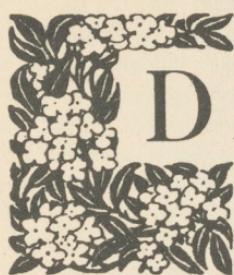
ANDET OPLAG

DET SCHØNBERGSKE FORLAG — KØBENHAVN
FOR NORGE: J. W. CAPPELEN — KRISTIANIA

INDHOLD

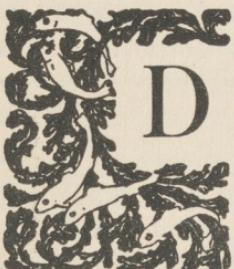
	PAG.
I. INDLEDNING	7
II. FORÆLDRE OG BARNDOM	8
III. UNGDOMSAAR I KØBENHAVN, ENSOMHED OG SELVOPTAGETHED	14
IV. DIGTNING OG MODNING	22
V. DARWINISME OG TILSLUTNING TIL 70'ERNES MÆND	31
VI. SYGDOMMEN OG KAMPEN MOD DEN	44
VII. STILKUNST	58
VIII. MENNESKESKILDRING	70
IX. DØDSTANKEN	84
X. SIDSTE TID	92
XI. BIBLIOGRAFI	96

en psykologiske Kritiker, der vil forstaa et Værk ved at trænge ind til dets Forudsætninger, hvoraf de vigtigste er Digterens Liv og Personlighed, opfører ofte et skuffende Vekselspil. Snart maa Livet tjene til at belyse Værket, snart Værket forklare Livet. Ja en saadan Diogenesnatur kan der være i disse psykologiske Kritikere, at det oprindelige Formaal: at forstaa et Værk, helt skydes til Side for det: at forstaa et Menneske.

Det lønner sig nu ikke altid. Det var ikke helt uden Grund, at Heiberg i „En Sjæl efter Døden“ lod de fleste Poeter gaa til Helved, selv om deres Værker gik til Himmerig. Det er ikke ganske givet, hvor Heiberg havde anvist J. P. Jacobsen Plads. Sikkert havde han dog ikke vist Bøgerne den ene Vej og Personen den anden. De kan ikke skilles. Ikke fordi hans Digtninge er Selvbekendelser eller direkte Omsætning af private Oplevelser. Men hvert Ord, han har skrevet, er præget af en Personlighed, der ogsaa staar inde for det hele Værk. Ved Hjælp af Brevene og Vennernes Mindeord tegnes denne Personlighed endnu tydeligere, fin og særegen i sin Støbning, sjælfuld og fast i sin Form.

FORÆLDRE OG BARNDOM

en 7de April 1847 fik Ægteparret Cresten Jacobsen og Hustru, Ben-the Marie, deres første Barn, en Dreng, der blev kaldt Jens Peter. Baade ham og en yngre Søster kom Forældrene til at følge til Graven.

Der var lidt Sygdom i Slægten. Morfaderen var død af Brystsyge. Faderen havde i sin Ungdom faret paa Norge som Skipper og været en vovsom Krabat ogsaa som Smugler. Men hans Bryst taalte ikke Søen, saa han maatte opgive Sejladsen. Ellers var han og hans Slægt ikke svagelige at se til. Snarere store og solide, knokkelstærke Mennesker. Han var da ogsaa en dygtig Mand, Chresten Jacobsen. Efter at være bleven gift med Lærer Hundahls Datter fra Thy slog han sig ned i Thisted som Reder og Kulhandler og blev senere Grosserer.

Han var en Gaardmandssøn fra Thy, født 1813, vokset op i de Aar, hvor alle Kræfter maatte lægges til. En rastlös Arbejder, haardfør og sejt skal han have været, dertil en skarp Iagttager og streng, baade mod sig selv og mod andre. Jens Peter holdt ikke af at komme hjem med daarlig Karakterbog til ham. Det hos Sønnen, som var sejt, maalbevidst, langsomt udholdende Arbejde, det kunde han kende igen som Kød af sit Kød. Men i „det evindelige Dagdri- veri, man kalder skabende Geni“, manglede han sikert ikke Blik for Driveriet.

Der foreligger i og for sig ingen bestemte Udtælser — det vilde have været J. P. Jacobsen det umuligste af alt selv til de fortroligste Venner at beklage sig over sine Forældre — men der synes ikke at have været noget nært Forhold mellem Fader og Søn. Deres Liv kom til at leves i 2 forskellige Verdener. Og den Angst for at falde Familién til Byrde og for at være nødt til at tage imod Penge hjemmefra, som fører Jacobsen til at leve i København med den yderste Nøjsomhed og med stadige Forskud fra Hegel — den kan snarere skyldes Faderens Uvilje mod „Driveriet“ end Mangel paa Raad. Han blev i hvert Fald en ret velstaaende Mand, men glemte heller aldrig hvad Penge var værd.

Moderen forstod sin Dreng bedre. Hun var mindre og finere end Faderen. Hendes Slægt var indvandret fra Syd. Hun har nok for Sønnen kunnet være som et af de Frø fra varmere Lande — han et Sted bruger som Billede — „der stundom af Vind og Vove føres op til Nordens Kyster og spirer der. Men Luften er den fremmede Plante for kold; al den Skønhed, den i sit Hjem havde mægtet at udfolde, kan kun et Forskerøje ane i den forkrøblede Stængel og de gule, hængende Blade.“

Et saadant Forskerøje havde Jens Peter vel næppe. Men J. P. Jacobsen havde det. Han, der saa lidt lader sig narre af „de lueforgylde Løgne“, han bevarede hele sit Liv et aabent Øje for den Skønhed, Kulde og ublide Kaar kan dræbe. Naar han, der var saa skarp en Kritiker og saa sikker i sin Smag, dog var saa mild i sin Dom og saa fint forstaaende overfor anderledes tænkende, saa skyldes det nok blandt andet det, at hans Moders Verden aldrig helt

kunde blive ham fremmed. Hvad der saa skilte af Meninger og Vaner — i Thisted blev han ved at have sit egentlige Hjem, hvor hen han tyede, naar han trængte til Ro og Pleje.

Var Faderen paa en Maade Prosaen i Jens Peters Barndom, saa var Moderen Poesien. Han blev — som det hedder om Hervert Sperring, om Mogens og om Niels Lyhne — „indført i Poesien af sin Moder“ Flere i hendes Familie havde givet sig af med Vers-skriveri. Selv var hun Skolelærerdatter og opfødt med Sagn og Sange og Eventyr. Paa hendes Skød stiftede Jens Peter først Bekendtskab med og fik Kærlighed til den folkelige Litteratur, som han aldrig senere helt glemte. I et Digt fra hans 21de Aar har han takket hende derfor.

O! husker du, Moder, den Gang jeg var lille,
jeg lagde mit Hoved saa glad i "dit Skød,
naar Tusmørkets Time, den milde og stille,
var kommen, og Dagen den lyse var død?

Da sang du med sagte og vémodig Stemme
de Sange, du jubled', da Modet var ungts,
de Sange, hvis Klang jeg endnu kan fornemme,
naar Tanken er trættet og Hjærtet er tungt.

Vel hørte jeg Toner langt skønnere siden,
vel læste jeg Sange med stoltre Flugt;
mest elsker jeg dem dog, jeg hørte som lidens,
thi de bar for mig dog den rigeste Flugt.

De vakte en Længsel saa stærk i mit Hjærte,
der toned' fra Læben som Digt og som Sang,
de blev for min Tanke en lysende Kerte,
der styrer mod Sandhedens Rige min Gang.

Saadan har ogsaa Niels Lyhne siddet i Mørknin-

gen hos sin Moder, og omrent paa samme Maade er det jo, han takker hende: — — for er det ikke dig, jeg skylder, at der er saa højt til Loftet i min Sjæl, er det ikke dine Længsler og Drømme, der har drevet mine Evner i Vækst, og er det ikke ved dine Sympatier og dit aldrig stillede Skønhedssavn, at jeg er bleven viet til det, der skal være min Gerning!"

Velstaaende og solidt var Jacobsens Hjem. Det brede 2-etages Hus laa der lige ved Havnen, ret et Købmandshus fra gammel Tid, der ikke raaber nogen an, men lader Verden komme til sig. Det er vel kun en meget lille Del af Verden, der finder Vej ind til saadan en Krog af Tilværelsen, som en stille Provinssby er. Til Gengæld er der ikke de Bjerge af Ligegyldighed, man skal bryde igennem i en stor By. Man hygger sig, og man er noget uden at skulle skabe Larm om sig selv.

Stilfærdigt og tarveligt levedes der hos Jacobsens. Men det var ikke et Liv, der gjorde Drengens Sind trangt og smaaligt. Han fik Lov at leve ud i sine Lege, der oftest foregik sammen med en jævnaldrende, „Præstens Frithiof“, der tidlig døde. De havde de herligste Tumlepladser. Der var først Havnen med Skibe, der ladede og losseede, kom og gik. Længere ude var Limfjorden, ved hvis Skrænter der byggedes et Gurre, hvor en lille død Fisk var Toves Lig. Og der var Pakhusene og Morbroderens Tømmerplads, hvor der udkæmpedes Heltekampe i Ingemanns Stil — som man kan læse det temmelig ubearbejdet i Niels Lyhnes Barndomshistorie.

Den drømmende Halfdan fra Ingemanns Roman „De underjordiske“ var i lange Tider Jens Peters Ideal. Men forsvrigt var hans Fantasi befolket med

Skikkeler og Skæbner fra Bøger og Eventyr. Han blev meget tidlig en ivrig Læser, og det er Bøgernes Helte og deres Bedrifter, der gaar igen i hans Lege. De har vel nok derved faaet et lidt poetisk fantastisk Præg, men der er ogsaa noget dygtigt, drengeagtigt i Trangen til at leve det, der opfylder en. Og hvor udprægede Drengens Fantasianlæg end var, nogen Fantast blev han aldrig. Det viste sig, da han 9 Aar gammel efter nogen forberedende Undervisning kom i Thisted Realskole.

Han var ingenlunde flittig. Han var heller ikke af de Begavelser, Lærerne kan fylde paa, hvad det skal være. En livlig og fornøjelig Elev var han, afholdt af alle. Men dels var der Romanslugningen og Verseskriveriet, som just ved denne Tid begynder. Dels var hans Interesser tidlig saa udprægede, at der ikke kunde ofres Tid og Kraft paa alle Fag.

Der er i disse Interesser en Blanding af de mødrene og de fædrene Anlæg, en Krydsning af det fantasinærende og det, der taler til Virkelighedssansen.

At man, i hvert Fald bagefter, har fundet noget Talent i et Par bevarede, frit beskrivende danske Stile, vil ikke forbavse nogen. Derimod er det betegnende, at Mytologien havde hans første Kærlighed, men at den snart maatte dele denne med Naturfagene. Oppe paa et Lagerloft fik han indrettet et Drengelaboratorium, hvor der hemmeligt eksperimenteredes. Den Rolle, en gammel Sextant af Faderens spillede herved, viser maaske, at det ikke blot var exakt Naturstudium der dreves, men at ogsaa occulte Videnskaber dyrkedes. Noget af Faderens Sans for det ejendommelige og hans Trang til at forstaa var der dog ogsaa heri. Og da Botanik i Slutningen af

50'erne blev indført som Skolefag, fangede det Dren-
gens hele Interesse. Han naaede snart at bestemme
hele Egnens Mose- og Hedeflora, endda han kun
havde de daarligste Hjælpekilder. Tidlig og silde
gik han rundt og samlede Planter, og vilde hellere
det end gaa i Kirke, fortælles der. Da han havde
lært lidt Latin, kaldte han sig gerne amicus naturæ
og var klar over, at han vilde være Videnskabsmand.
Denne Plan kunde endog faa ham til at dyrke Mate-
matikken med Iver, efter at han har hørt, at Mate-
matik var nødvendig for at blive „en sand Viden-
skabsmand“.

Efter Konfirmation og Præliminærexamen bliver
han saa 1863 sendt over til København for at blive
Videnskabsmand : foreløbig Student, hvortil han
indskrives paa Fr. Dahls Kursus.

UNGDOMSAAR I KØBENHAVN
ENSOMHED OG SELVOPTAGETHED

Var det en Erobrer der drog ind i København med denne 16-aarige? Han saa ikke saadan ud. Lang og ranglet, med en foroverbøjet, trippende Gang, kejtet og usikker i sin Opræden, og vanvittig forlegen. En elskværdig, stille, lidt sær Fyr ansaa hans Kursuskammerater ham for. At der boede noget ualmindeligt i ham, var der ingen, der anede, om end de nok havde Indtryk af, at han var af dem, der gaar paa egen Haand i alt. Erik Skram har i „Tilskueren“ bevaret en Erindring om, hvorledes Jacobsen, der ellers ikke gjorde sig gældende ved Kundskaber, engang glimtvis aabenbarede en Viden, der laa over de andres Horisont. Han havde i en Stil om Munkevæsenet skrevet, at naar Munkene piskede sig til Blods, var det ikke altid for Angers Skyld, de kunde ogsaa have legemlig Tilfredsstillelse deraf. — Læren bad om en nærmere Forklaring. Den var Jacobsen dog ikke i Stand til at give, men han fastholdt, at det var rigtigt, hvad han havde sagt.

Anekdoten er betegnende for den vordende Diger af „Marie Grubbe“ og „Pesten“. Et eller andet Sted har han fanget et Træk, der viser et tidligt vaagent Instinkt for en Psykologi eller Psykofysik, han endnu knap forstaar. Hvis der ikke ligger Erfaring og Selviagtagelse bag.

Pligtmenneske i den Forstand, at han kunde faa

sit indre Liv til at passe ind i et Skema, det blev han aldrig. Han fik da heller ikke mere end 3die Karakter til Studenterexamens. Aaret efter, 1868, tog han Philosophicum hos Rasmus Nielsen — altsammen kun for at kunne fortsætte sit Yndlingsstudium, Botanikken.

Han dyrkede denne Kærlighed med en sjælden Energi. Hele Dage og Nætter med kunde han tilbringe i Skove og Moser. For at spare paa Sko og Strømper vadede han rundt paa bare Ben. Man kunde ogsaa finde ham fiskende Alger ude ved Stadsgraven, der hvor nu Raadhuset ligger. Snart var i hvert Fald Nordsjællands Planteverden ham lige saa kendt som Thistedegnens. Det er hans Plan at ville tage Magisterkonferens i Naturhistorie, og han læser ogsaa en Del naturhistoriske Værker.

Først og sidst læser han dog Poesi. Det er næsten ubegribeligt, hvilken Mængde Litteratur han sætter til Livs i disse Aar. En senere Tids Ungdom har ikke den friske Læseappetit. Den har heller ikke Trang til at søge sine aandelige Kilder saa fjernt og saa fremmed, som Bøgernes Verden oftest er. Maaske den ogsaa lidt har mistet Evnen til at lade sig befrugte og berige ad den Vej. De der blev unge i 60'erne, de kunde det. For dem var Læsning endnu mere end blot Underholdning — den var Dannelse.

Da Jacobsen 16 Aar gammel kom til Byen, kendte han hele den klassiske danske Litteratur ud og ind. De første Aar herinde blev hele Goethe, Schiller og Wieland gennemgaaet. 19 Aar gammel „fandt“ han Shakespeare, som 20aarig Kierkegaard, Staffeldt, Schack, Feuerbach og Heine. Desuden læste han hele Bibelen igennem 2 Gange, senere Byron og

Tennyson og al den oldnordiske Litteratur der var oversat, foruden talrige Eventyr- og Sagsamlinger. Teatret forsømte han naturligvis heller ikke, om end han vel næppe havde Raad til hyppige Besøg. Derimod dyrkede han Kunsthistorie og var en flittig Gæst paa vore Samlinger sammen med en Kammerat, Viggo Wölner, der var Kunstner, og med hvem han ogsaa tegnede og kalkerede Portræter.

Man kan i hans Læsning ikke undgaa at lægge Mærke til, hvor autoriseret den er; det er først og fremmest de store, dem man den Gang skulde kende. Nogen stærkt personlig Smag eller Sans for noget mere „moderne“ opdager man ikke saa let. Man kan i Jacobsens Genførtælling af Kormaks og Stengerdes Saga se, at han ogsaa har læst Ibsen, hvis oldnordiske Stil han efterligner, navnlig i Replikken. I en Dagbogs bemærkning fra hans 20de Aar hedder det: Jeg har læst „Per Gynt“ i denne Tid. Og saa, ligesom med et Snap efter Vejret: Lad den sætte sig.

Alene Feuerbach stikker af mod det øvrige Sel-skab. Han er i hvert Fald ikke fra „det fædrene Bogskab“

At han er med i Rækken, hænger vel nok sammen med, at det er ved denne Tid, Jacobsens religiøse Overbevisning modnes og for bestandig vender sig bort fra enhver positiv Religion. Det er vel tvivlsomt, om Feuerbach har nogen direkte Andel heri, og umuligt at afgøre hvormegen. Maaske er der noget af ham i den religionshistoriske Oversigt, Niels Lyhne giver Gerda. Snarest har Jacobsen faaet sine egne Tvivl og Tanker klaret hos Filosoffen.

Nogen egentlig religiøs Krise er der intet Spor af i hans Produktion. Til en Ungdomsven skal han der-

imod kort før sin Død have sagt, at han gennem svære og frygtelige Kampe var kommet bort fra Troen. Sikkert har han heller ikke jasket i dette Forhold mere end i andre. Man kan maa ske gætte paa, at Udgangspunktet har været en Oplevelse lignende Niels Lyhnes ved Edeles Dødsleje. Som Dreng mistede han jo en yngre Søster. Der er ogsaa lidt af Niels Barnetrods i de udæskende Anførselstegn ved Ordet Gud et Par Steder i Ungdomsdigtene

Og jeg er et Støvgran, der glimter,
»Gud« ved i Lyset af hvad.

Han har Planer til en Roman, der skal hedde „Atheisten“. Det blev nu ikke til stort mere end Navnet, der er hejst som en Fane. Men dette Fri-tænkeri faar den Betydning for ham, at det bliver et Punkt, hvorfra hans selvstændige Tænkning begynder.

Fra Moderen kostede det en tung Adskillelse. I de svære Kampe, Løsrivelsen fra Barnetroen medførte, har sikkert hendes Sorg derover spillet med. Han glemte heller aldrig, da han senere stod i Kamp for de nye Tanker, at hans Modstanderes Tro ogsaa var hans Moders.

Foreløbig er det imidlertid, som han bliver mere voksen derved. Han bliver sig sin Særegenhed mere bevidst og føler sig anderledes end de andre, saadan som den meste Ungdom, der har gærende Kræfter i sig, engang maa føle det, snart i svulmende Stolthed, snart tungsindigt, uforstaaet. I en saadan Periode er det mindre den Verden, man er sat i, end ens egen Stilling i den, man spekulerer over — min-

dre de Tanker, der kommer udefra, end Ekkoet af dem i ens eget Stemningsliv, man lytter til.

Resultatet af en saadan Periode afgiver hyppigt en god Prøve paa Karakterens Værdi. Om Jacobsen kan man sige, at han paa en Maade aldrig helt kom ud af den. Lidt af den dygtige Naturs Handlekraft og Handledrift tilsetter han vel ogsaa nok i Grublen og Iagttagelse. Men det er et Bevis paa hans Væsens Sundhed, at han ikke taber sig i sig selv. Naar han i de unge Aar undrende gaar paa Opdagelsesrejser i sit eget Indres lille Verden, er det vel mest i naiv Selvoptagethed. Men efterhaanden udfælder sig deraf en dyb Fortrolighed med de almene Love for sjælligt Liv, en Evne til Indlevelse og Forstaaelse som ingen dansk Digter før havde haft, og en Stemningsmodtagelighed, der gjorde ham til det uhyre fintmærkende Menneske han blev.

„Det er en dum, gammel Tradition — siger den knap 20-aarige — at man selv kender sig mindst. Andre kan vide, hvad man gør og siger, selv ved man om, hvad man tænker, og det er det vigtigste. Thi desværre, Ord og Daad er ofte Tanken modsatte. — Dette gælder naturligvis kun, naar man har beskæftiget sig med sig selv.“

Han havde saa rigelig Lejlighed til denne Selvbeskæftigelse. Han kendte næsten ingen her i Byen, i hvert Fald ikke nogen overlegen Begavelse, der kunde give ham en Maalestok for hans egen og ægge hans Evner frem. At han alligevel ikke kom til at overvurdere sig selv, skyldes den Selvironi, der præger ham fra ganske ung.

Let ved at slutte sig til nogen havde han heller ikke, paa den Maade at han kundeaabne dem det,

han selv regnede for det bedste i sig. Den Higen efter at sprænge Portene til alle Livets Herligheder, som er saa almindelig hos Provinsstudenter, den har han heller ikke noget af. Han har hverken Trang eller Evne til at gøre sig selskabelig gældende. Bedst trives han i det ganske fordringsløse Kammeratlag eller ene i Mylderet paa Strøget, hvor han holder af at spadsere og se paa Mennesker, eller i Studenterforeningen, hvor han efter sin Eksamens spiser til Middag, og hvis Jargon og Brandervid han en Tid tilegner sig. Saa fuld af Lune, saa parat til en Spøg han kunde være, saa er det dog, som om hans Indre var saaledes ballastet, at der ikke lod sig manøvrere med det i en let Konversation, det maatte ud paa Drømmeriets dybe Have. Derfor er Ensomhed ham ikke ukær, og han tilegner sig ogsaa alle Uafhængighedens ydre Goder: den suveræne Brug af Tiden, Læsning i Sengen til langt ud paa Natten og Søvn til 11—12 om Formiddagen, desuden en evig Tobaksrygen.

Under Læsning og Drømme blev Værelset i Studiestræde med det fattige, fantasiløse Pensionatsudstyr — Sengen ved den ene Væg, den knirkende Sofa ved den anden, Skrivebordet ved Vinduet — det blev det Sted, hvor hans Jeg, hans inderste Væsen, først helt kunde gøre sig gældende.

Han begyndte at skrive sine Selvbetræftninger ned i Form af „En begavet ung Mands Dagbog“ — en Titel han selv kalder „dejlig fræk“.

Et Sted har han helliget sit Jeg en speciel Undersøgelse. „Da jeg havde rystet Drengen af Ærmel og begyndte at udvikle mig aandeligt, o: begyndte at studere mig selv, blev jeg meget forbavset og tænkte:

saadan som du er, er der ingen andre i Verden.
Nu ved jeg ad Erfaringens Vej, at der er mange.“

Det lyder som et Suk. Det Præg af Ejendommelighed, som han dengang og senere regnede for Menneskets Adelsmærke, det kunde han ikke finde hos sig selv.

Derfor faar han Lyst til at opgøre sit Bo.

Jeg.

Jeg er et Menneske, der har Lyst til alt for mange Ting. Jeg kunde have Lyst til at studere Botanik, Æstetik, Kunsthistorie, Mytologi og sikkert meget mere.

Min Vilje er maaske stærk i store Ting, svag i Smaating, maaske omvendt, maaske for Øjeblikket kvalt af Følelse og Tanke.

Min Følelse er stærk, men gör ingen Larm. (Hvad mener Hr. Jeg om Digte? Det er dog en Slags Spræld.)

Naar jeg bliver begejstret, farer det mig koldt ned ad Ryggen. Jeg kan let komme til at græde. Gaar i Almindelighed til Yderligheder i Følelsessager.

Min Tankegang er nogenlunde hurtig, men dog for langsom; maaske klar, maaske ikke.

Jeg indgyder i Almindelighed unge Piger Tillid.

Jeg har vist megen Takt og Finfølelse. Rødmer i Almindelighed uden Grund.

Meget indbildsk. Har vist megen Selvkritik og er vist i det hele en god, skarp Kritiker. Meget ærgerlig.

Ovenstaaende er meget muligt aldeles pinende galt.

Har meget stærk Tilbøjelighed til at omsætte alt mødende i Poesi. Er forfængelig om Sommeren,

ikke om Vinteren. Arbejder mest ved Lys. Spadserer helst i Dæmring. Drømmer hellere end tænker. Er modtagelig for Smiger, naar den er fin. Meget pirrelig... Alt muligvis Løgn.

— Der er en umiskendelig Trang til Ærlighed og Nøgternhed i denne noget usikre Selvkarakteristik, med alle dens „maaske“ og „vist“ og „muligvis“. Er han end „meget indbildsk“, saa bider han sig dog ikke noget ind. Til Signalement for sin Forfatter kan den næppe bruges. Og dog, hvem kender ikke J. P. Jacobsen i denne Student, hvis Følelse er stærk uden at gøre Larm, som indgyder unge Piger Tillid, som har megen Takt og Finfølelse, rødmer uden Grund, hellere drømmer end tænker, og som har en meget stærk Tilbøjelighed til at omsætte alt mødende i Poesi?

er skulde jo blive en Digter af ham.“ Endnu er han usikker.
„Der gives Øjeblikke — hedder det i Dagbogen i Januar 1867 — hvor jeg tror, at Studiet af Naturen er mit Livs Kald; til andre Tider er det, som om Poesien var det, der skulde være min Idræt, og dette er da navnlig, naar et eller andet udmarket Digt har vakt min Begejstring, eller naar jeg har syslet med Nordens Gudelære.“

Det er jo en ikke ualmindelig Vej — fra Litteratur til Litteratur, et Genskin af et Genskin. Men hvor skal en Læsehest saa let komme uden om Reminiscenserne? De Vers, han skrev fra sit 9de Aar, har næppe været meget originale. Drengenes endeløse Historie oppe i „Høstængets duftende Mørke“, eller Legene ved Limfjordens Skrænter — det var jo improviserede Romaner, der fortsatte de læste og sikkert satte deres Åre i at ligne disse i Stil. Kort efter sit Komme til Hovedstaden begynder Jacobsen sammen med en Kammerat et Ugeskrift „Kvas“, der holdt i 6 Uger. Det havde kun 1 Abonnent, idet de to skrev for hinanden og hver Søndag byttede Ugens Produktion. Intet heri røber den originale Aand, en vordende Stilfornyer og Sprogkunstner. Derimod er der en udviklet Fingerfærdighed, der øver sig paa de gamle Melodier.

Her er et H. C. Andersensk Eventyr, Øhlenschlægerske nordiske Digte om Yrsa og Hertha, her er

Poul Møllerske Strøtanker og Allemandsvers til Havel
og ungdommelige Ordspil af den allertarveligste Art.
„Ja „Kvas“ kalder jeg disse Blade. Kvas og „Kvas“
er to Ting, Kvas er bedst, naar det er tørt, „Kvas“
er bedst, naar det ikke er alt for tørt; det Kvas, her
er Tale om, hører til den sidste Slags. Dog, skulde
mit „Kvas“ bliver for tørt, saa vil det i hvert Tilfælde
kunne gøre Nutte som rigtigt Kvas o. s. v.“ *).

Skulde man nævne noget i Ugeskriftet, der lige-
som peger fremad, saa maatte det være det kritiske
Blik for det banale og Angsten herfor, som Jacobsen
glimtvis lægger for Dagen. Men foreløbig mærkes det
rigtignok som en lidt anstrængt Higen efter at være
original.

Han kommer først bort fra den direkte Efter-
digtning, da han begynder at studere sig selv. Her
har han et „originalt“ : Førstehandsstof, der søger
sig en egen Form. Undertiden kan han ikke rigtig
forstaa, hvorfor han i det hele skriver Digte.

„For en Gang at blive berømt?

Jeg vil ikke haabe det.

Fordi det er min Natur, fordi det er mig nød-
vendigt?

Det koster mig Anstrengelse at skrive et Digt.

Fordi jeg mener at burde bruge det Pund, jeg
maaske har?

Jeg er intet Pligtmenneske.

For at lære mig selv og mine Evners Størrelse
at kende?

Lad mig sige: Maaske.“

Det lyder meget ærligt, men er næppe rigtigt.

*) Jfr. Tilskueren 1885, hvor Erik Skram har meddelt disse
Ungdomsforsøg.

Man skriver ikke Digte, uden der er et Stof, der trænger sig frem. Og er dette ikke egnet for Venernes Snak og Virkelighedens Dag, saa maa det have sig Luft ved Lampens Lys i Studenterhybelens Ensomhed.

Der er mange Slags Lyrik, der saa at sige forudsætter og kræver et Publikum, alle dem, der mere er Udtryk for et Publikums Tanker og Følelser end for et Jeks. Men den, der kun har sit eget Jeg og sine Drømme at digte paa, han kan nok engang ifnemmellem spørge sig selv, hvorfor han i det Hele taget skriver Digte.

Drømmer havde Jacobsen altid været og blev det alle Dage. Han klager som ældre over sit seige Drømmerblod. Det syder ikke i Aaren som Blodet paa Bedriftens Mand. Dog er det heller ikke Blod som det, der flyder i de romantiske Drømmeres Aarer, Schack Staffeldts f. Eks. Han indrettede sig i sine Drømmesale og lod Virkeligheden være som en Skygge kun, hvor haardt den end stod alle hans Drømme imod. Han valgte Drømmen, i hvis Lys alle Livets Farver blegner. Jacobsen vælger Livet, det vil sige, han giver Livet Retten. De Vanskeligheder, der kun bliver overvundne i Drømmene, de staar der endnu.

Det er som 2 Elementer i hans Sind, Moderens Poesi og Faderens Prosa, Drømmeren og Iagttageren, Læsehesten og Naturforskeren, sidder til Doms over hinanden. Med sin jyske Ædruelighed kræver han i Dagbogen den yderste Oprigtighed og er angst for, at han skal bilde sig selv nogen Løgne ind. Det i Drømmeriet, som er Selvbedrag, det Per Gyntske, det hvorfor intet Valuta haves, er han meget tidlig

paa sin Post imod, maaske ikke uden Paavirkning fra Schacks „Phantasterne“. „Higen efter Magt i Forbindelse med en vis Slaphed er dog til syvende og sidst Drømmeriets Ophav“, skriver den 20 aarige som Kritik af et af sine egne Drømmmedigte. Det lyder næsten som en af Poul Møllers Aforismmer om Affektation. Og det Krav om personlig Vederhæftighed, som lyder gennem Møllers hele Liv og Digtning, det er ogsaa allerede nu Jacobsens, naar han saa klart i sit eget Drømmeri ikke blot ser en Higen efter Magt — hvad der er den ideale Side — men ogsaa den reale Udygtighed, som er Bagsiden.

I hans første Forsøg paa et større Arbejde, Digtene i „Hervert Sperring“, som han tumler med et Par Aar uden at blive færdig, narrer Titlerne lidt: I Drømmenes Land, Straaler mine Drømmesale, Drøm, Drømmeidealet o. l. Tankegangen skulde imidlertid (i Følge hans eget Referat) være denne:

En digterisk begavet Yngling, indført i Poesien af sin Moder, kan ikke finde sig tilfreds i Livet og flyr derfor til Drømmeriet; Drømmene faar Overhaand og drager ham ned mod Sanselighed; da ser han en ung Kvinde; skøn som Psyke, det er et Maal at kæmpe for. Hun bliver hans, men han føler snart, at det tomme Drømmeliv ikke undlader at hævne sig; han har ikke Livsindhold til at vedligeholde Kærligheden hos en anden, vel hos sig selv. Kærligheden giver ham Kraft til at drage bort fra hende for at søger at vinde et Livsindhold. Han kommer tilbage, hun er en andens. Han styrter sig ind i Nydelser, kan ikke overdøve sig selv, bringes Vandidsgrænsen nær. En Sommernat — hans Fantasi, gamle Minder og hans sygelige Tilstand sammen-

sværger sig imod ham, de gamle glemte Drømme
stiger op af Graven og drager ham med sig derned.

Set i et lyst og lykkeligt Øjeblik, i et ungt Sinds
Tro paa Kampens Resultat bliver denne Handling
til „Mogens“. Ellers — fra Hervert Sperring over
Sti Høg til Niels Lyhne — er det en Drømmer, der
anklager Drømmeriet for dets Goldhed.

Der staar i et af Hervert Sperring-Digtene:

Der hjælper ej Drømme, saa lidt som Digt,
er Fondet end aldrig saa stort og rigt.
Ej Kærlighed bærer, faar Livet ej drage
sin Aande i Miner, saa vel som i Ord,
om ikke Erindring fra levede Dage
kan klinge deri som et tankerigt Kor.

Livet „gækker“ ham, naar han stævner frem fra
Synernes luftige Hjem, saa han spørger:

Er jeg da fremmed hernede?
Er ikke for Jorden jeg skabt?
Har vel paa Vej til en Stjerne
Livsenglen herned mig tabt?
Nej! Nej! jeg føler herinde,
jeg hører just Jorden til — —

Der falder et energisk Eftertryk paa dette gen-
tagne Nej. Og dog gækkede Livet paa en Maade, ikke
blot Hervert, men J. P. Jacobsen alle Dage. Halvt
spøgende, halvt bittert kalder han sig i et Brev „alle
Mænds Hanrej, deres Hanrej, som lever og lider,
som vover og handler.“ Hanrej for dem, som vover
og handler, saaledes vilde Bødtcher ikke have kaldt
sig selv. Han var tilfreds. For Jacobsen kan det
være, som der udefra lyder Stemmer: Vi er Tan-
ker, du skulde tænkt os. — Vi er Værker, du skulde

øvet os. Og han kan ikke som Hostrup lade „en Smule Digter“ gaa tabt for at faa Tag i Livet. Det fik han netop kun som Digter, idet han spinder Livet ind i sine Drømme.

Det lyder som Romantik, men i Virkeligheden er han allerede i sin Længsel mod Livet ude af den. Det er ogsaa et lille ikke-romantisk Træk, at „Hervert Sperring“ — som det ses af Fortalen — bliver ren personlig Jeg-Lyrik og kommer til at foregaa i Nutiden i Stedet for den oprindelig planlagte Sigurd Sanger i Middelalderen. Niels Lyhne gaar ogsaa paa dette Punkt samme Vej som sin Forfatter. Han forstod ogsaa, at „det var simplere selv at sige sine Tivil end at lægge dem i Munden paa Gorm Lokedyrker, rimeligere at finde Lyd for sit eget Væsens Mystik end at raabe mod Middelalderens Klostermure og faa det samme ekkosvagt tilbage, som han selv havde sendt.“

At finde Lyd for sit eget Væsens Mystik — det er det, hvorom det foreløbig gælder for Jacobsen. Det er ogsaa det, der tvinger ham til en stadig inderligere Selvfordybelse, hvormed følger en voksende Trang og Evne til at leve sig ind i andres Sjæleliv; og dette kræver atter et nyt Sprog og en ny Stil. Der er i det Samlingsværk fra Aarene 68—70, som hedder „En Kaktus springer ud“ en Del i Stil med Hervert Sperring-Digtene: spædt i Klangen, almindeligt i Tanke og Form. Hejberg er endnu Mesteren. Det er oftest hans Rytmer, hans mere poetisk klingende end malende og præcise Ord. Men ved Siden heraf er i et Par psykologiske Studier, i Arabesken, Gurresangene og Vanvidsdigtene de monotone Drømme om Livet afløst af en intens Fordybelse i Livets stærkest

spændte, mest patetiske Situationer. I disse frie, tungt henskridende Rytmer, der kun er lidet forskellige fra hans senere Prosa, har han først fundet Lyd for sit Væsens Mystik. Her er ikke blot en stemningsmættet, sanseliggørende Fantasi, der energisk uddyber Tanken og Billedet — der er ogsaa en personlig Dirren i Følelsens Udtryk, der klinger som „Erindring om levede Dage“. Et Virkelighedsgrundlag, et „Livsindholt“ er draget ind i Jacobsens Poesi.

— Der boede paa Vesterbrogade en Enkefrue fra Thisted, der hver Onsdag holdt aabent Hus for hvem der vilde komme af hendes Bysbørn. Der læste man højt, diskuterede eller spillede og sang. Hendes Datter var den „Thistedprinsesse“, der allerede som Barn havde gjort Indtryk paa Jens Peter og spillet en Rolle i hans Lege og Drømmedigtninge. Jacobsen kom stadig til disse Onsdage, og Forholdet mellem ham og den unge Pige blev snart nærmere og fortrørligere. Han sendte hende smaa Gaader og skæmtende Vers 'om sin Kærlighed. De var vistnok forlovede; men eet stod dem imellem: deres Tro. Den unge Pige var oprigtig Kristen, Jacobsen Fritænker. Hun vilde forstaa det nye, men det var forgæves, at de søgte at uddebatttere dette Spørgsmaal. Begge var for oprigtige og sandhedskærlige til at kunne lægge til og trække fra, saa der kunde blive som en Bro imellem dem. Kampen blev for haard for den unge Pige, hendes Sjælero forstyrredes, og hun blev uhelbredelig sindssyg.

Paa Jacobsen gjorde det et uudsletteligt Indtryk. Han taalte aldrig siden at høre hendes Navn nævne.

Og Gennemlevelsen af dette Forhold drog sine dybe Furer i hans Sind. Han hvis Liv var saa fattigt paa ydre Begivenheder, han havde ligesom Kierkegaard Tid til at bearbejde hvert enkelt. Det var første Gang hans Anskuelser maatte staa deres Prøve og vandt deres dyrekøbte Sejr. Hans religiøse Overbevisning var og blev urokkelig, men blev aldrig noget Lapseri. Baade Moderen og den unge Pige gav ham en nænsom Finfølelse overfor anderledes tænkende, som ellers ikke var almindelig blandt 70'ernes Mænd. Mogens overfor Thora, Niels overfor Gerda er Minder om dette Forhold. De har begge den Angst for at forstyrre, som skiller Mennesket ud fra dets Meninger. Den Angst har Jacobsen kendt. Og i Digtene fra denne Tid — henimod 1870 — Arabesken, Monomani, Ellen — ser vi hans Tanke tumlende med Vanviddet, der ogsaa hvisker bag de fine, tungsindige Stemningsrids: „Agnes“, „Navnløs“, „Tjørnen“ og „Nævner min Tanke dig“.

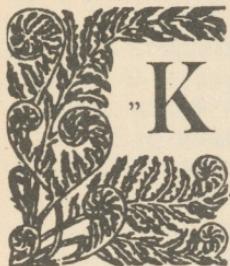
Oppe mod en dunkel Himmel,
af Aander baaret, dem mit Øje ser
kun som en mørknæt, men dog lødlos Krusning,
ligger du som gydt henover Lufsten.
Din Dragt er hvid og ubevægelig,
din Arm er over dit Aasyn bojet,
kun Mundens Smertedrag er ikke dulgte.

Jacobsen havde faaet Øjet skærpet for disse Smertedrag, og han saa dem altid siden. Det var Kærlighedens Pan, han havde følt. Da tav alt talende.

Man tør vistnok sige, at ud fra denne Oplevelse, der giver hans Tanker en personlig Undergrund og ryster hele hans Følelsesliv og med den ubarmhjer-

tigste Haand stryger Sentimentalitet og Selvoptagethed bort — ud herfra og fra hans alvorlige viden-skabelige Arbejde, der koncentrerer hans Tanker og vender dem udad, og endelig fra Vennekredsens gen-sidige Stimulans modnes en af den nye Retnings fineste og dybeste Begavelser.

DARWINISME OG TILSLUT-
NING TIL 70'ERNES MÆND

unde jeg overføre Naturens evige Love, Herligheder og Undere i Digtningens Verden, da føler jeg, at mit Værk vilde blive et mer end almindeligt. Men Digtningen vilde ikke blive en kristelig, den vilde betragte Bibelen som en Edda og ikke vedkende sig andre Værker af Guddommen end Naturlovene i vi-
deste Udstrækning.“

Det er en Dagbogsoptegnelse fra 1867, fra den Tid, da Jacobsen endnu var i Tvivl om sit Kald, men gærne vilde forsone sine 2 Hovedinteresser. Han fik nu aldrig den Digtning skrevet, men han oversatte den. Han fandt den i Darwins Lære. Her var ikke blot de Enkeltundersøgelser, der kunde fange Fagmandens Interesse. Her var ogsaa de store Udsyn i en Lovmæssighedens Verden, en hel ny Verdensopfattelse, der i lige Grad greb Videnskabsmanden og Digteren. Jacobsen var en af de første herhjemme, der forstod Darwins Tanker efter hele deres Rækkevidde. Han bliver deres ivrige Talsmand og vækker Diskussion om dem. I 1870 begynder Vilh. Møller Udgivelsen af „Nyt dansk Maanedsskrift“, et Organ for den nye Tid, der var ved at gro frem. Heri skrev Jacobsen fra 1871 en Række Artikler om Darwins Lære. De er ikke særlig godt skrevne, ofte uklare og skiftende mellem begejstrede Hymner til Udviklingstanken og jævnt gemytlige Eksempler. De er

kun karakteristiske for Jacobsen ved den Aabenhjertighed, hvormed han gør opmærksom paa de vanskelige Punkter i Læren, hvor de strenge Beviser mangler — en videnskabelig Ærlighed, som han forøvrigt kunde have lært af Darwin selv.

I Litteraturselskabet, der var stiftet 1872 af Georg Brandes, Drachmann, Vilh. Møller og A. C. Larsen, og i hvis Sammenkomster Jacobsen var en ret ivrig Deltager, forsøgte han en Gang at holde et Foredrag om Darwin. Det mislykkedes grundigt. Han havde ikke faaet ordnet sit Stof og kunde ikke finde rammende Ord. Selv lo han af det. De andre halvt lo, halvt var de forlegne. Men ingen fandt ham latterlig, saa stærk en Myndighed udgik allerede da fra hans Personlighed.

I Aarene 72—74 oversætter han saa Darwins 2 Hovedværker: Arternes Oprindelse og Menneskets Afstamning. Det blev hans Afsked med Naturstudierne. Fra da af lægger Poesien Beslag paa alle hans Kræfter. Men forinden er hans Evner afgørende befrugtet af Darwin og Naturstudiet.

En Tid havde det set ud, som dette skulde sejre i Kampen med Poesien. Det er fortalt, hvor ivrig han gennemsøgte Sjællands Flora, særlig Skovplanterne, der var ham næsten nye. Han sluttede Ven-skab med flere yngre Botanikere og paavirkedes stærkt af Prof. Joh. Lange og senere af Prof. Didrichsen. 1870 fik han Understøttelse til en Rejse, hvor han undersøgte Læsøs og Anholts Flora, saa han er sikker paa, der ikke findes en Plante i nogen Grøft, han ikke kender. Han har Planer om at skrive et Værk om hele Danmarks Planteverden.

Det er dog Mosevegetationen, der allerede fra

Barndommen fængsler ham mest. Stadsgraven og Ordrup Mose havde Rigdomme for ham, som de færreste andre saa. Hans første og eneste indgaaende Studium gælder da ogsaa en Slags Mosealger, Desmidiaceerne, om hvilke han 1872 skriver en Guldmadalje-Afhandling, der senere oversættes til Fransk. Den roses for sin overordentlige Grundighed og Nøjagtighed. Han havde heller ikke skyet nogen Anstrengelse for at belure og opspore disse Planter. Han havde vadet rundt i Vand til op paa Livet og engang travet tværs igennem Lille Vildmose, letsindigt trodsende paa sit gode Helbred. Og hjemme i den lille Stue i Studiestræde er Vinduet optaget af Dyrkningsforsøg, der i Darwinistisk Aand eksperimenterer med Varieteter, og paa Bordet flyder det med Præparater af Desmidiaceer til Afhandlingen.

Poesien er derfor ikke glemt. Tværtimod! Aarene omkring 70 er Jacobsens bedste Arbejsaar, saadanne „hvor Udviklingen med mægtig Svingkraft løfter over de døde Punkter i ens Natur“. Han faar Tid at dyrke alle sine Interesser og sætter sig ved denne Tid særlig ind i fransk Litteratur. St. Beuve og navnlig Beyle bliver hans Lærermestre i skarp og minutios Sjælegranskning.

Med sit eget har han som altid ingen Hast. Han har svært ved at gøre noget færdigt. Selv om man mærker et stadig fastere Tag om Opgaverne, et sikrere Greb i Anslaget og i de enkelte Udtryk, saa er det dog netop her han selv føler Vanskelighederne. Det som senere stod for ham som en kunstnerisk Lov, at der kun er eet helt rigtigt, helt dækkende Udtryk for hvert enkelt Fænomen, det foresvæver ham allerede i de unge Aar. Der kan i Udkastene

være enkelte Ord han ikke kan finde, og som han lader Plads staa aaben til, fordi han ikke vil nøjes med det omtrentlige eller det banale.

I den samtidige danske Litteratur fandt han ingen, der syntes at ville samme Vej som han, ingen der satte sig rent kunstneriske Opgaver. I et Brev sammenligner han sig med „hin daarlige Jomfru Martha, der gjorde sig Besvær med mange Ting, men glemte det ene fornødne“. Det ene fornødne er Uskyldighed. „Uden vi blive som Børn, komme vi ingenlunde paa det danske Parnas“.

Da finder han i „Illustreret Tidende“ i Georg Brandes' Anmeldelser den samme Utilfredshed med denne Litteratur og en myndig Dom over den. Der var særlig et Tilraab til Vilh. Bergsøe, der slog ned i ham: Vær Aristokrat! Vær ikke tilfreds med Godtkøbs Udttryk!

Det var jo det Godtkøbs, Jacobsen ogsaa skyede. Derfor tog han en lille Pakke Digte og gik engang i 1869 op til Brandes med dem. Et løst Indtryk af Forfatterens kejtede Person fik Brandes til kun at ofre dem et flygtigt Gennemsyn og sende dem tilbage med en Advarsel mod at skrive „ranglede“ Vers. Og dog var det i ranglede Digte som „Arabesk“, at der for første Gang lød helt nye Toner i dansk Poesi. Digte paa en anden Maade kunde Jacobsen heller ikke, men maaske skød den ringe Opmuntring nok Digteriet lidt til Side for Naturvidenskaberne.

Saa er det, at alt hvad der havde været af spirende Utilfredshed med det bestaaende hos de unge Talenter, alt hvad der havde været af moderne, men i brudte Straaler, det samler sig og finder sit Brændpunkt i Georg Brandes efter hans Hjemkomst fra

Udlandet og skaffer sig Luft i hans Forelæsninger. Den Modstand, disse vækker, afløser med eet Slag 60'ernes Dødvande med et aandeligt Røre, der griber om sig i videre og videre Kredse. Hos dem, der følte sig kaldede til at skabe det nye Danmark — thi intet mindre gjaldt det — var der „en Stormgangs Jubel, og der var Tro paa store Tankestjerners Lys, og der var Haab som der var Have, Begejstring bar dem som paa Ørnevinger, og Hjertet blev dem stort af tusind Mod“ (Niels Lyhne).

Ingen kunde være ivrigere — om just ikke paa nogen særlig aktiv Maade — ingen mere troende begejstret end J. P. Jacobsen. For første og eneste Gang blev han revet med af en Bevægelse. Han der var saa anlagt paa at være ensom, han følte Glæden ved at være en i Flokken, og i den fælles Fremmarsch mødtes han med Vaabenfæller, der blev hans Venner, fordi det fælles Maal lukkede op for det i dem, som var fælles, og skød til Side, hvad der kunde være af Særmeninger og Forbehold og smaa egne Planer. Hvem husker ikke fra „Niels Lyhne“ den meget direkte henvendte, men varme og dybe Hymne til Aandsarbejdet, der slutter med de Ord, der kunde være Jacobsens egne i disse første Aar af 70'erne: — — Saadan vokser ens Væsen med ens Viden, klares deri, samles igennem den. Det er saa skønt at lære som at leve. Vær ikke bange for at miste dig selv i større Aander end din egen! Sid ikke og rug ængstelig over din Sjæls Ejendommelighed, stæng dig ikke ude fra det, der har Magt, af Frygt for at det skal rive dig med sig og drukne din kære, inderligste Egenhed i sin mægtige Svulmen! Vær tryg, den Ejendommelighed, som gaar

tabt i en frodig Udviklings Skillen ud og Dannen om, den har kun været en Brøst, kun et mørke-spiret Skud, der var ejendommeligt, just saa længe det var sygt af lyssky Bleghed. Og det er paa det sunde i dig, du skal leve, det er det sunde, der bliver det store.“

Det der sker i 70'erne herhjemme, er vel i faa Ord det, at engelske og franske Indflydelser ligesom paa Holbergs Tid føres ind som Modvægt mod de tyske. Det vil atter sige, at et mere naturvidenskabeligt Livssyn stilles op mod det spekulative, Tankens Klarhed op imod Gemyttets Rigdom, Individualitets Ret mod Familiens og Samfundets Krav. „Den frie Tanke“ stod der paa Fanen. Og under dette Tegn strømmer en Rigdom af nye Tanker paa det religiøse, moralske og sociale Omraade ind over Landet, befrugtende og forvirrende, vækkende og berusende. Det er om disse nye Tanker, Kampen kommer til at staa, skønt Udgangspunktet egentlig er mere rent litterært i en Fordring til Kunsten om at være Udtryk for sin Tids Tanker.

I denne Kamp er Georg Brandes Føreren, den der gav Løsenet. „Men Gudbevares, hvor vi i Grunden er lidt enige,“ sagde Jacobsen engang. Nærmere sluttede han sig til Edvard Brandes og Vilh. Møller. Fjernere stod Drachmann, Skram, A. C. Larsen. Dem traf han i Litteraturselskabet eller paa Kaféer, hvor han i disse Aar, 72—73, var en hyppig Gæst. Han havde sin Morskab af at sidde og iagttagte de andre Gæster. Først paa den anden Side Kl. 12 løstes der rigtig op for hans egen Tales Kilder, og saa kunde han godt blive ved i Timevis op og ned ad nattetavse Gader med en eller anden Bekendt i

endeløse Samtaler, der oftest drejede sig om Litteratur.

Maaske var Edv. Brandes den, Jacobsen bedst kunde tale med. Klarere i sin Tanke, mere maalbevidst og udadvendt end Vennen formaade han at stive dennes Selvtillid af og give ham Mod til at vove sig frem ved den Tilslutning, hans hemmelige Tanker her fandt. De var i Reglen saa umaadelig enige om det Uskyldighedspræg, der hvilede over deres Samtids danske Litteratur, om den idylliske Udgang og den moralske Dom, den udvortes Handling og Karakteristikkens Almindelighed, der holdt sig til de groveste psykologiske Bestemmelser o. s. v. Men at Jacobsen var mere end Kritiker, det anede Brandes ikke mere end de andre, før den Februar-nat 1872, som han fortæller om, hvor han laa, temmelig søvnig paa Vennens skrøbelige Sofa, men blev vaagen, lysvaagen, da Jacobsen med sin skønne, dybe Røst havde læst et af sine egne Digte. Det var den første Arabesk, han læste, hurtig glemmende al Usikkerhed for Digtets egen stærke Stemning.

Hun var som Jasminens sødt dustende Sne,
Valmueblod randt i hendes Aarer,
de kolde, marmorhvide Hænder
hvilede i hendes Skød
som Vandliljer i den dybe Sø.
Hendes Ord faldt blødt
som Æbleblomstens Blade
i det dugaade Græs.

Saadan havde vort Sprog ikke før lydt, en Kvindetype som den her skitserede var ikke før set i vor Litteratur. Oplæsningen var da heller næppe endt, før Brandes udbrød: Men du er jo Digter!

Ja, det ved jeg nok, og det har jeg altid vidst,
lød Svaret.

Et Par Maaneder efter stod „Mogens“ i „Nyt dansk Maanedsskrift“, og enhver, der havde Øren at høre med — det var forøvrigt ikke mange — kunde vide det samme. „Gennembruddet“ havde faaet sig en Digter, ingen havde turdet vente. Selv de der kendte Jacobsen ganske godt, kunde daarligt tro, at det var ham med Darwin, der havde skrevet „Mogens“, saa lidt var der i hans tilsyneladende Dagdriveri, i hans beskedne Væsen og ironiske Tale af den Art Begavelse, der prægede hans Poesi.

Og dog kan man ikke tale om noget Gennembrud for ham. Han var ikke af dem, der omvendte sig til den nye Retning. Hans Digterpersonlighed er fra det Øjeblik, den træder frem for Lyset, saa kraftig præget af hans eget Væsens Dybder, at den slet ikke lader sig omvende. Snarere kommer den til at pege mod nye Maal for de andre.

„Mogens“ betegner da blot det Punkt i hans Udvikling, hvor der falder Lys over hans Arbejde. „Mogens“ betyder Venner og Anerkendelse. Indadtil betyder den, at han har fundet sig selv, at hans forskellige Evner er ved at smelte sammen til en Enhed.

Der staar et Sted om Niels Lyhne, at han syntes blot, han kunde synge de gamle romantiske Sange efter. „Det var, som om hans Talent var noget afsides i ham, et stille Pompeji eller ligesom en Harpe, han kunde tage frem af en Krog. Det var ikke allestedsnærværende, løb ikke ned ad Gaden med ham,

sad ham ikke i Øjnene, kriblede ham ikke i Finger-spidserne, slet ikke, det havde intet Tag i ham, hans Talent.“ „Talentet hos ham stod med sin Rod i noget forbiganget og havde kun Liv i det, kunde ikke drage Næring af hans Meninger, hans Overbevisning, hans Sympatier, kunde ikke tage det op i sig og give det Form“.

Det er Ord, der kan passe paa alle Overgangstiders Forfattere, og de passer ogsaa paa Jacobsen i Hervert Sperrings Dage, i Drømmetiden. Ja paa en Maade blev det jo altid saadan, at Talentet stod med sin Rod i noget forbiganget. Han var, hvad han engang kaldte Vilh. Møller, Idealist af Instinkt, Materialist af Overbevisning. Han var baade sin Mors og sin Fars Barn. Men de to Anlæg krydser ikke mere hinanden fra „Mogens“. Talentet har draget Næring af hans Meninger, hans Overbevisning, hans Sympatier. Den Digter, der var en Drømmer, er blevet en Iagttager og Skildrer. Mogens selv er en Drømmer, bestemt af en Naturhistoriker — eller nærmere: en drømmende Iagttager, som Jacobsen selv.

Det er næsten programmæssigt, at han den forudsætningsløse, der intet er og intet vil, den skønne Magelones og Ridder Wigoleis Beundrer, den sel-skabelige Umulighed, en Taugenichts trods Eichendorff og nogen Erkeromantiker — at han proklamerer det nye naturalistiske Syn overfor Justitsraadens abstrakte Naturbegejstring og den i litterær Forstand romantiske Betragtning hos Thora, der glæder sig paa Troldenes Vegne i Grønhøj, naar Solen gaar ned.

„Hvad Fornøjelse kan De have af et Træ eller

en Busk, naar De ikke forestiller Dem, at der bor et levende Væsen i dem, somaabner Blomsterne og glatter Bladene. Naar De ser en dyb og klar Sø, er det saa ikke derfor, De holder af den, fordi De tænker Dem, at dybt, dybt nede, der lever der Væsener, der har deres Glæder og Sorger, deres eget underlige Liv og underlige Længsler.“

Mogens kan ikke forklare sin Kærlighed til Naturen. „Det ligger i Farven, i Bevægelsen og i den Form det har, og saa i det Liv, der er i det, Safterne der stiger op i Træer og Blomster, Solen og Regnen, der faar dem til at vokse, og Sandet, der fyger sammen i Bakker, og Regnskyllene, der furer og kløver Skrænterne“.

Der er heri lige saa meget Biologi som Æstetik. Det er ikke blot en Naturelsker som Chr. Winther, men en naturkyndig, der taler, en der ser Love og KræFTER, og for hvem Naturen har opladt sit Liv i stort og smaat. Han lader Mogens sige, at „der er ingen Bakke saa nogen, ingen Tørvegrav saa firkan tet, ingen Landevej saa kedelig“, at han ikke et Øjeblik kan forelske sig deri.

De Naturens Søndagsbørn som Blomsterne er staar dog hans Hjerte nærmest. Han elskede dem med en lignende extatisk Kærlighed som Wergeland. Blomstersymbolikken i flere af Digtene og Skildringerne rundt i Prosaværkerne ikke blot af Blomsters Form og Farve, men af deres hemmelige Liv, deres Duft, deres Længsler og Dromme — det vidner ikke blot om Skønhedsdyrkeren Jacobsen, men ogsaa om den fortroligt kyndige.

H. C. Andersen elskede ogsaa Blomster. Det er næppe uden hans Paavirkning, at Jacobsen kan

glide over i den spøgefult personificerende Natur-skildring, som ellers hører hjemme i Eventyret — f. Eks. om Konvolvolusserne, der i Regnvejret lader deres hvide Kroner fylde til Randen og klinker med hinanden og hælder Vandet i Hovedet paa Nælderne. En sjælden Gang kan han ogsaa forfalde til den „aandrig“ Personifikation, som ellers er Dilettantens Kendemærke, f. Eks. i Skildringen af Egetræet i „Mogens“, „om hvis Stamme man gärne kunde sige, at den vred sig i Fortvivelse over den Mangel paa Harmoni, der var mellem dens ganske ny, gulladne Løv og dens sorte og tykke, krogede Grenе, som mest af alting lignede grovt fortegnede, gammelgotiske Arabesker“.

Dog dette er Undtagelser. I Reglen lever hos Jacobsen — og det er det nye hos ham — Naturen sit eget Liv, og er der for sin egen Skyld. Og ydermere: Mennesket selv er et Stykke Natur. Som Botanikeren studerer en Plante, saaledes gransker han et Menneske, og han har ikke forstaaet, før han kender dets Vækstbetingelser ∙ den Natursammenhæng, hvoraf nu netop den Sjæl gror.

Der var vel nok hos andre danske Forfattere i Samtiden en vaagnende Interesse for at efterspore det hemmelige Sammenspil mellem Aand og Natur, mellem Sjæl og Legeme. Men naar de — Goldschmidt og Thomas Lange f. Eks. — trænger til Bunds, finder de Mystikken, og det er maaske netop den de søger, Aanden i Naturen. Jacobsen søger, dels ud fra sin videnskabelige Livsopfattelse, dels i litterær Forstand efter franske Forbilleder, tilbage til Natur-siden, til Sansningen, det fysiologiske, som det hvori det sjælelige har sin Rod og Forklaring. Hans Ud-

gangspunkt er ofte der, hvor det bevidste glider over i det ubevidste — hvor Vanviddet mørkner et Sind, eller de driftsmæssige Tilskyndelser vælder op i et Menneske, saa det reagerer som i Blinde, saadan som Mogens under og lige efter Branden, Marie da hun støder Kniven efter Ulrik Frederiks Bryst, eller Henning da han fyrer efter Lyden ude i Taagen, eller da Niels folder Hænderne til Bøn ved sit Barns Dødsleje. Jacobsen havde efter „Mogens“ Lyst til i Form af et Forsvarsskrift at forklare, hvorledes en Kvinder er kommet til at begaa det Mord, hun er anklaget for og som synes ganske bevidst iværksat — forklare, hvorledes denne Handling har sine Rødder hundrede Steder og langt nede. — Under en lidt anden Form blev det til „Marie Grubbe“.

„Hervert Sperring“ — hans første, ufærdige Værk — skulde i Romanceform skildre en Drømmers Skæbne. Men Romancen vilde ikke lykkes, skriver han. „Forudsætningerne syntes mig saa indholdsrike, at jeg ikke vilde udelade dem“.

Forudsætningerne som poetisk Stof — det er noget nyt. Aladdin er uden Forudsætninger. Idet Jacobsen tager disse op i sin Poesi, indfører han Darwin deri, eller: han grundlægger den naturalistiske Roman i Danmark, den der ikke vil begejstre for en Helt, men forklare en Karakter.

„Det er i Naturvidenskaben — hedder det nogle Aar efter i et Brev til E. Brandes — bleven Mode i den senere Tid at sige, at der er bleven lagt for megen Vægt paa Udviklingshistorien. Den Beskyldning kan ikke med Grund udslynges mod works of fiction. Thi her er der næsten altid kun Tale om

færdige Tilstande; selv hvor der er gjort Forsøg paa det, er det aldrig virkelig Udvikling, det er kun en vis fast Form, der Ark for Ark nuanceres rigere og rigere, understreges mer og mer. Der er ikke Muligheder i dem til alt muligt; derved vinder de naturligvis i Fasthed, men ikke i Liv. Den virkelige Udviklingshistorie (voir venir les choses) er det, der bør lægges Vægt paa nu af dem der kan, selv med Fare for, at Karakteren skal synes at mangle Sammenhæng. (I Virkeligheden er der enkelte Sider i Menneskene, der ikke hænger sammen.)“

Saadanne „virkelige Udviklingshistorier“ er „Marie Grubbe“ og „Niels Lyhne“. Den første viser maaske mest Omgivelsernes Magt, den sidste Slægtsarvens *). I „Mogens“ vil man maaske nok finde, at „Karakteren synes at mangle Sammenhæng“. Til Gengæld har han „Muligheder til alt muligt“. I „Mogens“ ligger i Svøb alt det, der blev klarere siden. Jacobsens første Bog blev ikke hans bedste. Men den er som det første Stærefløjt en Foraarsmorgen. Saa lyst og lykkelovende klinger det ud efter Handlingens romantiske Brogethed og Urime- lighed. For Kamillas Død og det vilde Liv ovre i Jylland — endda afdæmpet ved at refereres i et Brev — det er jo kun Toner, der skurrer en Stund for til Slut at opløses i Harmoni.

Snart skulde det lyde anderledes.

*) Det er endog gennemført et Sted med en næsten komisk nøjagtig Genealogi. „Der var hos Niels en vis lam Besindighed, Barn af en instinktmæssig Ulyst til at vove, Barnebarn af en halvklar Følelse af Mangel paa Personlighed.“

SYGDOMMEN OG KAMPEN MOD DEN

I Sommeren 72 turer Jacobsen rundt i Jylland, læsende, drivende, iagttagende. Flere Timer i Træk kan han sidde paa en Bro over en Aa og lade Asken fra sin Cigar drysse ned i Vandet og sige Ssss. Planer har han nok af forøvrigt — bl. a. til en Fortælling om Sodoma. Det var heller ikke det, det senere skortede ham paa. Han tænkte engang for Spøg paa at udgive en Fortegnelse over Titler paa Værker, han agtede at skrive. Darwinoversættelsen gaar fremad, om end langsomt, presset haardt af Hegel; og en Afhandling om Sindsbevægelsernes Udtrek paabegyndes i 1873.

Saa finder han Marie Grubbes Historie, kendt fra Holberg, Blicher og H. C. Andersen. Den kan han bruge. Med overordentlig Grundighed kaster han sig over Studier paa Biblioteker og Arkiver af „Danske Samlinger“, „Jysk Historie og Topografi“, „Dansk Museum“ o. s. v. Han gennemstøver „Dokumenter og Breve og Løgne og Billeder om Mord, Hor, Kapitelstakst, Skørlevned, Tørvepriser, Havevæsen, Københavns Belejring, Skilsmisseprocesser, Barne daab, Godsregister, Stamtabler og Ligprædikener“. Det er ikke blot for Maries Skæbnes Skyld, men for at komme ind i Milieuet, Tidsbaggrunden, den aandelige Atmosfære, hans Personer skal røre sig i.

3 Kapitler af Romanen gøres færdige. Saa bryder han brat af og rejser paa Bogen mod Syd.

I Dresden traf han Edvard Brandes, med hvem han fulgtes til München, Prag, Wien, tilbage til München over Salzburg og Berchtesgaden, til Innsbruck, Trent og til „det lille Riva ved Gardasøens Bredder“, hvis Minde han har foreviget i „Niels Lyhne“. Efter et Ophold her gik Turen videre til de norditalienske Byer, Verona, Milano, Pavia, Bergamo, Brescia, Venedig og saa til Florens, hvorfra der gjordes Udflygter til Ravenna og Parma.

Paa denne Rejse var det mindre Natur og Mennesker, der fængslede Jacobsen, end Kunst, Teatre, Samlinger, Bygninger. Han vilde se alt. Hvert lille Billede i de fjerneste Kroge af Gallerierne roser han sig af at have set og studeret. Det bliver ogsaa Rejsens væsentligste Udbytte for ham, og rundt omkring i hans Værker mærkes en Dyrker af bildende Kunst. Der er hollandske Genrebilleder i mange af „Marie Grubbe“s Interører, som i Virkeligheden er mere malende end de fleste historiske Malerier. Begyndelsen af „Dr. Faust“ er — som E. Brandes har sagt — en Albrecht Dürersk Fantasi. „Pesten i Bergamo“ har noget af et Træsnits Karakter, skarp i Tegningen og dog blød, uden Sentimentalitet griberende i hver Enkelthed.

Koloristen og Skønhedsdyrkeren i ham tiltrækkes dog mest af Italienerne, ogsaa af de lidt vase, drømmende iblandt de ældre. Der er i de fleste af Jacobsens Kvinder Træk, som er afgjort ikke-nordiske, men fører Tanken hen paa sydlig Kunst. I en Skikkelse som Fennimore er der noget af Uudtømmeligheden i Leonardos Kvindetype, den meget vidende, der gemmer saa meget af Livets sødeste og bitreste Hemmeligheder.

Rejsen fylder hans Fantasi med Billeder, der bliver liggende i hans Sind. Men paa anden Maade synes den ikke at have haft nogen Betydning for ham. Han suger ikke som Holberg eller Georg Brandes paa deres Udenlandsrejser begærligt og umætteligt en væsentlig intellektuel Næring til sig. Det er ikke, som Rejsen giver ham noget egentlig nyt eller bringer noget gammelt til Modenhed. Den beriger ikke hans Tanker og bringer ham ikke i Berøring med fremragende Personligheder. Dels er han jo endnu meget ung, 26 Aar gammel, dels saa upraktisk og ubehjælpsom. Og saa dansk er han, at han, der læste alle Hovedsprogene med Lethed, ikke kan komme i Gang med at tale dem — ja saa thistedsk er han, at han sætter sin Hjemegn Skønhed langt over Gardasøens. Hans Naturs Jyskhed reagerer overfor det fremmede, hans Væssens Sundhed og Soliditet vægrer sig ved at lade sig rive med af alt, hvad han ser. Han hører ikke til dem, der først og fremmest vil beriges og fyldes udefra. Han vil gro sin egen stille Vækst.

Maaske det ogsaa var det, at alle andre Erindringer fra Rejsen senere overskyggedes af eet Minde: den pludselige Sygdom og hastige Hjemrejse.

Det var en Morgen i Florens — fortæller Edv. Brandes — at Jacobsens Rejsefælle kom ind til ham og fandt ham halvpaaklaedt siddende paa en Stol, bleg, forknyt, med et ængsteligt, næsten haabløst Blik. Han forklarede, at han havde faaet Munden fuld af Blod, da han børstede Tænder. Han troede først, han havde gnedet sig til Blods. Men der var ingen Twivl. Han havde spyttet Blod — en hel Pot, viste han, med et Forsøg paa at spøge. Da han saa,

hvor forskrækket det gjorde hans Ven, tog han sig sammen. Det betød ikke noget. Han vilde blot hjem. Og saa hurtigt som muligt gik Rejsen i Løbet af Oktober lige til Thisted.

Ved Hjemkomsten var Jacobsen, vel noget paa Grund af den forcede Tur, frygtelig afmagret og led af Hæshed, Hoste og Nattesved. Ved Hjælp af Lægebehandling, Fedningskur og den omhyggeligste Pleje i Hjemmet tog han i Løbet af et Par Maaneder 13½ Pd. til, og de værste ydre Plager standses. Men Stethoskopet viste stadig en Fortættelse i højre Lungespids, og i December kom der en ny, ret betydelig Blodspytning. Lægen vilde tilraade et længere Ophold i Ægypten, men turde forvrigt ikke garantere nogen hel Helbredelse derved, og Opholdet i Hjemmet syntes jo gavnligt. At han skulde kunne faa sin tidligere Arbejdskraft igen, forekom Lægen mer end tvivlsomt.

Fik Lægen Ret i sin Tivil?

Ser vi paa Størrelsen af Jacobsens Produktion, saa Ja! Han skæmtede selv med, at han aldrig naaede sin Ærgerrigheds Maal: at efterlade sig 40 Bind samlede Værker som salig Wieland. Men det kunde dog synes altfor lidt: 1873—76 Marie Grubbe, 76—80 Niels Lyhne. Ind derimellem og lige efter ganske enkelte Digte og de ikke store Noveller: 1875 Et Skud i Taagen, 79 To Verdener, 81 Der burde have været Roser og Pesten i Bergamo, 82 Fru Fønss. Næppe 800 Sider, mindre end en jævn stor Dickensk Roman.

Ser man derimod paa denne Produktions Art,

hvilken dyb og tanketung Menneskeviden den rummer, iklædt Sprogets skønneste Skrud, saa forstaar man, at den har krævet en Selvkoncentration og intens Fantasifordybelse, der har maattet regne med Maaneder, hvor den journalistiske Begavelse regner med Timer. Var der Tider, hvor Sygdommen gjorde Jacobsen uarbejdsdygtig — i det han har skrevet, mærkes ingen svækket Arbejdskraft, kun det bedste var ham godt nok, ingen Gaaen paa Akkord. „Kan jeg løfte, at det ikke er lødigt, hvad jeg har formet, eller kan jeg høre, at det har Rag eller Revne, i Digen med det igen, altid det yderste, jeg evner.“ Det er Niels Lyhnes Løfte, som Jacobsen har indfriet.

Henved 12 Aar skænkede Døden Jacobsen, efter at den første Gang havde sendt ham sit Varselsbud dernede i Florens. Endda maatte han tilvriste sig disse Aar ved en stadig større Økonomi med Kraefterne. Ved at koncentrere al sin Energi om det kunstneriske Arbejde og ved at overholde den regelmæssigste Livsførelse, syntes det en Tid, som han kunde holde Sygdommen i Skak. Hans Vilje til ikke at give sig var ukuelig til det sidste. Men hans Modstands-evne nedbrødes langsomt af den stadig tiltagende Hoste og Søvnløshed, hvortil endda ofte kom Fordøjelsesvanskeligheder. Et længere Ophold i Montreux og Rom fra 1877—79, for det Anckerske Legat, havde ingen kendelig Indflydelse paa Helbredet.

Den længste Del af disse Aar opholder han sig i Thisted. Thisted betød Ro og Arbejde. Men tillod Tid og Kraefter det, var han i København. Her var de Mennesker og den Kultur, han hørte hjemme i, her var det levende Liv, som han trods alle Drømme-

rier altid holdt af at være omgivet af. Ogsaa her-
ovre vises han tilbage til et stille Liv. En Blodspyt-
ning, der engang overfaldt ham paa en Kafé, holdt
ham senere borte fra offentlige Steder. Sidste Gang
en større Forsamling havde Lejlighed til at se ham,
var ved en Fest for Georg Brandes efter et Foredrag
i Studenterforeningen (1881). Efter en Skaal for Ja-
cobsen rejste denne sig og takkede med brudt Stemme.
Den dybe Stilhed, hvormed man hørte ham, og de
vemodige Blikke, der fæstedes paa ham, var i Virke-
ligheden mere end en Ovation *).

Det forbød sig af sig selv, at han kunde blive en
kendt Personlighed, af dem der ødsler ud af deres
Væsen til højre og venstre. Men i den litterære og
frisindede Opinions Kredse var han, saa længe han
overhovedet talte at gaa ud, en hyppig Gæst. Han
var vel oftest tavs i større Selskaber, iagttag og
lyttede, lod — som han siger — intet Ord af psyko-
logisk Betydning undslippe sig. Men derfor tiltroede
han sig ikke nogen genial Ret til at tilsidesætte de
selskabelige Forpligtelser. Der var intet udæskende
eller saarende i hans Væsen og Tale, hvor fri og
skarp han ogsaa kunde være i sin Tænkning og
Dom. Han hørte til dem, der aldrig kunde ødelægge
en Stemning, fordi han slet ikke skulde have sig
selv frem i alt. De unge Aars Forlegenhed afløstes
efterhaanden af en naturlig Værdighed, baaret af en
sund Selvfølelse, der gav ham den Excellenseoptræ-
den, Vennerne spøgte med. Men han talte aldrig
noget Extrahensyn, der havde Hentydning til hans
Geni, endnu mindre noget, der skyldtes hans Svage-

* J. Schiøtt i «Studenterbogen».

lighed. Alligevel var det umuligt ikke at være god ved ham og forkæle ham lidt, f. Eks. med den bedste Plads. Ude hos Kiellands, hvor han ofte spiste om Søndagen, havde han efter Middag sin Plads paa Sofaen under et Par store Palmer, og i Kaminskumringens hyggelige Halvmørke laa han der og fortalte Børnene Eventyr fra „1001 Nat“.

Ingen kunde være mere beskeden i sine Fordringer end han og mere nøjsom trods en halv forfinet, halv sygelig Kræsenhed, der holdtes i Live ved de Gaver, som Venner og Veninder i senere Aar fyldte hans Bord med. Selv kunde han ikke — skønt han oplevede sine Bogers voksende Popularitet — naa til at leve sorgfrit, endsige tillade sig nogen Slags Luxus. De Blomster, der smykkede den farvelige, sollose Lejlighed i Ny Adelgade, det var Gaver. Maleriet af Helsted, og Chaiselonguen, Bordet og Læscapulten, det var altsammen Gaver — de sidste fra en Kreds anonyme Beundrere.

Han var rørende glad for enhver Opmærksomhed og Venlighed og ethvert Besøg. Efterhaanden som han gik mindre ud, blev han ogsaa mere ensom. Men den, der fandt Vej op til ham, belønnedes med et varmt, stort Smil og et trofast Haandtryk. Helst skulde man komme alene til ham. Saa var Jacobsen ivrig for at skaffe den besøgende et godt Sæde. Naar Aftensmaden var spist, hvad Jacobsen aldrig havde Appetit til, kom et eller andet Kræseri frem og et godt Glas Vin, og saa kunde han undertiden faa Munden paa Gled med den ham egne Blanding af Spøg og Alvor, af varmhjertet Interesse og overlegen Ironi.

I Thisted var der intet af alt dette. Der var kun Moderen, maaske ogsaa Broderen. Den første plejede ham trofast, og han omfattede hende til det sidste med den hensynsfuldeste Kærlighed. Ellers var Thisted et Fængsel eller snarere en Ørken af Ensformighed. Det understreges naturligvis af, at han mest er der for Sygdommens Skyld, og af de Baand denne lægger paa ham. Han maa gennemføre en Arbejdspan, som er en Del forskellig fra den københavnske. „Op Klokken 9. Læser, skriver eller spekulerer til Kl. 12. Læser til 2 eller sover til 3. Skriver til Kl. 6, gaar derefter Tur mellem nogle taagevaade Tjørnehække og tænker paa, hvad der skal skrives næste Dag. Aften Kl. 7. I Seng Kl. 10.“

Og saa allerhøjst een Cigar om Dagen.

Han gør intet Forsøg paa at bedrage sig selv og svinge sig op til en asketisk Begejstring for denne Maade at leve paa. Men der er heller ingen Klage eller Bitterhed i hans Breve, eller noget, der direkte æsker Medlidenhed. Gennem dem alle gaar blot en brændende Længsel efter Mennesker, han kan tale med om det, der ligger ham paa Hjerte, Mennesker, han ikke kan udenad med det samme.

Han er bange for at blive dum derovre. Deres intet hørende, seende, lærende, anende J. P. J. underskriver han sig et Sted. I et Brev til Fru Georg Brandes, hvor han fingerer personlig at komme paa Fødselsdagsvisit, slutter han saaledes: „Hvad jeg ellers bestiller, fortæller jeg Dem ogsaa, hvordan jeg graver i min Have og saar Levkøjer inde og andre dejlige Blomster og planter Staudere ud og beskærer Kirsebærtræer og svælger i Haabet om al den Kaal, jeg skal avle, den mageløse Størrelse, mine

Selleriknolde og Skorzonerrødder skal opnaa, den
Massee Agurker, jeg skal have, og hvor tidlige mine
Bønner skal blive, og hvor skøre mine Radiser. Jeg
bliver næsten veltalende ved at skildre al den Grøn-
hed og den frydelige Ting, det er at sidde op mod
en solbeskinnet Søndenvæg og stirre ud over Spinat
og spæd Salat og tænke paa næsten ingen Ting, og
jeg udvikler videre for Dem, hvor Thisted egentlig
egner sig fortrinlig til det sidste, da ingen Bøger fin-
der Vej over Limfjorden, og ingen Mennesker her
kan finde paa at sige noget, det skulde være nød-
vendigt at tænke over bag efter.“

Blomsterne kunde han næsten bedst tale med.
Der var en Gartner, han ofte gik over til og hvis
Blomster han længe kunde betragte og kæle for:
„Lad os saa se paa dig, du. Hvordan er det, du har
det med dine Blade. Er det Hjertekimene, det er galt
med?“

Menneskene derimod — —

Der var saa meget hvori Niels Lyhne var forskellig
fra alle andre Mennesker i baade Varde og Ring-
købing, hedder det. Saadan gjorde vel ogsaa nok
Jens Peter et noget fremmedartet Indtryk paa sine
Bysbørn. Baade det, at han holdt sig saa meget for
sig selv, og saa de Meninger, man nok vidste, han
havde, de var heller ikke Thisteds. Der er ellers intet,
man mindre kan beskylde Jacobsen for end å være
doktrinær. Men Venskabet med den nye Retnings
ledende Mænd i Kunst, Politik og Samfundsspørgs-
maal synes undertiden at have givet ham lidt parti-
mæssig Snæverhed. „Grundtvig er død! Leve den
frie Tanke!“ slutter et Brev. Eller var det Stri-
dens Bitterhed sidst i 70-erne, der gjorde, at det

stod som umuligt for ham at tale med en Højremand, eller at han „selvfølgelig“ ikke omgaas Egnens Grundtvigianere, „disse Meningsfæller af en anden Mening“.

Maaske var det snarere det, at han i Grunden slet ikke forstod sig paa Politik. Det er en Interesse, han deler for Vennernes Skyld, men som ret hurtig dør ud. 70-ernes Almensans og demokratiske Bestræbelser er paa Bunden hans aandsaristokratiske Natur fremmed. Han er i sin Tanke fuldt saa radikal som nogen, men Trangen til at agitere har han kun i de første Aar, før Sygdommen. Han vil ikke vinde, men være. Han forstaar sig ikke paa Taktik eller paa Sager, men paa Personligheder. Og derpaa var Thisted ikke rig.

Thisted var Ensomhed, fyldt med Læsning og Drømme. I Strandhaven paa den anden Side Vejen var der et muret Lysthus, hvorfra man saa ud over Havnen til „Morsø Bakkers fine, melankolske Linie“, „langeligt dragende“ i Baggrunden. Her sad han ofte og nød med en Malers Glæde Lysvirkninger og Farver og Former, og følte et næsten fysisk Velbehag ved at høre Bølgernes Skvulpen og Regnens Strippen. I godt Vejr laa han i Hængekøjen og læste og læste. Den engelske Guvernanteroman var han mere fortrolig med end de, den var bestemt paa. Han fandt altid noget personligt og selvset, en lille, maa-ske tilfældig Stump Psykologi, han kunde bruge.

Alligevel kan det naturligvis ikke døve hans Længsel efter levende, ejendommelige og betydelige Mennesker og efter Part i det Liv, hvis svage Ekko kun naar op til Limfjordens Bredder. I Brevene til Vennerne i København faar denne Længsel atter

og efter Udtryk. Hvert Brev er en Bøn om et Svar, „et Ønskebrevlille om en Genoptagelse af Korrespondancen“. Med sin overordentlige Beskedenhed ved Jacobsen godt, at han kun kan gøre Gengæld med at tale om sig selv „med mindre Adressaten skulde ønske Oplysninger om den interessante Sag med, hvor den nye Jernbanestation i Thisted skal ligge, eller om det nye Snekastningsregulativ“. Ofte skriver han selv ikke, fordi det er saa tungt at skulle meddele, at man intet har faaet gjort. Og det handler Brevene oftest om, hvordan Helbredet, naar det ikke helt staar stille, kun langsomt gaar fremad, og at Arbejdet følger samme Takt. Han klager ikke. Han spørger idelig med dette elendige Helbred („hvis man ellers kan betegne en Ting ved dets Modsætning“), og han ironiserer over sin Dovenskab. Men Ironien trætter i Længden og gør et lidt anstrengt Indtryk.

Var det blot Angst for Sentimentalitet, der med Magt udelukkede alt det i snævrere Forstand personlige fra Brevene? Eller var han ikke sikker paa Lydhørhed for sligt hos sine Korrespondenter? I hvert Tilfælde forekommer det den, der kun har haft Adgang til de trykte Breve, endda kun til den ene Parts, at de har et Slags Forretningspræg, noget hvorfra det intime er udelukket. I de første Aar var det saa naturligt. Da var Blikket rettet udad mod Kampe og Sejre i den fælles Strid. Da handler Brevene om Bøger og Kunst og Vennernes Interesser. Men senere føler han det, som han var gaat ind i en Syvsoverhule, og til Overskrift over det Afsnit af sit Liv vil han sætte: Medens de kæmpe.

Der er ingen Bitterhed i det. Han havde jo selv maattet trække sig ud af Kampen. Der er blot en

tung Følelse af, at de andre ikke rigtig regner med ham mere. Den Angst lurer bag Brevene, at han skal blive glemt før han dør, og det af dem, han ene bryder sig om at huskes af. Men forøvrigt — det var ikke blot i Thisted, han følte sig ensom. Han forstod til sidst „det store triste, at en Sjæl er altid ene.“

Det er beundringsværdigt, at han aldrig i sin Vurdering af sig selv eller andre bliver skæv eller bitter, saadan som saa ofte ensomme bliver, hvis Tanker bygger sig op uden rigtig Korrektiv af Virkeligheden. Han var maaske nok streng i sin Dom, hvor det gjaldt Fagspørgsmaal. Fordi han stillede saa store Fordringer til sig selv, fordi hans egen Kunst var en saa personlig Sag og Resultatet af en Kamp med ham selv, derfor var han uskaansom mod de Talenter, hos hvem han hverken mærkede Kampen eller Personligheden. Kan der tænkes en mere skærende Ironi end disse Ord fra „Politiken“'s første Tider. Han fandt, Bladet gjorde Indtryk af at være skrevet med én Pen eller i hvert Fald med Penne af samme Æske. „Det kunde maaske komme af, at der anvendtes en Del yngre Mennesker, der ikke var plagede med nogen særlig udviklet Personlighed, og som derfor havde let ved at aksle og befinde sig vel i andre, givne Personligheders Skind, og jeg har ogsaa tænkt mig, om det ikke for Afvekslingens Skyld var heldigere, at disse yngre Mennesker legede, at de havde en anden Stil. Man kunde jo lave dem denne Stil og lave dem en Personlighed til at skrive den ud fra.“

Han fulgte opmærksomt med i sin Samtids Litteratur. Men saa han paa Drachmanns Jaskeri og

Holdningsløshed eller paa Schandorphs naive Doktrinarme og det personligt uvederhæftige hos saa mange mindre Aander, saa faldt det ham ikke ind, at de stod paa lige Trin med ham. Han har ingen Føfatterforfængelighed, men en sund Selvfølelse, der ogsaa uden Ironien vilde være fjern fra al Selvovervürdering. Men hør engang, hvor bange han er for blot at faa et Skin heraf. Det hedder i et Brev til E. Brandes: „Jeg hører nu engang til de bedstes Familie, hvad de andre ikke gør, om min Virksomhed faar nogen videre Betydning, er et andet Spørgsmaal; men jeg anser mig selv som hørende med til Digternes Elite; jeg er Grande d'Espagne og beholder Hatten paa i Kongens Nær værelse. — I min nye Bog er der for Resten en lykket Skildring af en Huslærer, der er besat af Højhedsvanvid“.

Hvor fin og indtrængende er han saa ikke i sin Dom over deres Arbejder, som han holdt af. Hvor nænsomt lægger han ikke Fingeren paa det Sted, hvor han synes, der er en Svaghed. Og atter der er det det personligt sande og menneskeligt værdifulde han søger. Naar han da skrev noget kritiserende havde han „en spøgelseagtig Frygt“ for at blive misforstaet. Ikke deres Angst, som i deres Føelsers Halvhed og Uklarhed kan misforstaas, men en Angst for at hans Ord kunde mistydes, saa de saarede.

Det var ikke saadan, at han for enhver Pris vilde forstaas, fordi han trængte til Tilslutning. Han knappede heller ikke det mindste af paa sin Overbevisning for at glæde andre. Men han havde paa den ene Side det Frisind overfor andres Tanker og Følelser, som kan findes hos virkelige Aandsaristos.

krater, det der halvt er Respekt for enhver ejendom-melig Mening, halvt Ligegyldighed for den.

Og paa den anden Side fik han altsom Aarene gik en dybere og dybere Forstaaelse af og nænsom Medfølelse med Sjæleliv og Sjælekaar, med Menneskeliv og Menneskeskæbner. Mens de derovre i København sloges om Meninger og nye Tanker, saa fik han Øjet opladt for hvad Striden kostede. Han forstod, at der er saa meget andet end Hjernen, der skal overbevises i et Menneske.

Der var i hans eget Sind saa megen Trofasthed, at de nye Meninger aldrig kunde vende sig i Haan mod de gamle. Hans Udvikling var Frugt af en Vækst, ikke af en Revolution. Han slaar ikke om paa noget Punkt, han uddybes. De forskellige Elementer hos ham forsones i hans Grublerier. Af Spændingen mellem gammelt og nyt udløses hans dybe Menneskeviden, den, der i Længden vil give hans Poesi dens Værd.

an husker maaske fra „Niels Lyhne“ den Scene i Eriks Atelier, hvor Fru Boye og han har været oppe at skændes i Anledning af Øhlenschlægers „Helge“. De er navnlig uenige om Skildringen af Tangkjær. „Hvad skal jeg kunne gøre ud af hvide Arme og dejlige Lemmer med et Stykke Spejlfloor over?“ spørger Fruen. „Jeg vil indvies i saadant et Havfruelegemes ejendommelige Skønhed“.

Det er en Dyrker af Shakespeare, der taler til en, der staar under den Hejbergske Æstetiks Indflydelse. Man kunde ogsaa sige, det er Realismen, der erklærer Romantikken sin Utilfredshed. Den ejendommelige eller karakteristiske Skønhed stilles op imod den abstrakt idealiserende eller den typiske Skønhed. Denne søger Overensstemmelse med en vis Form, hin finder Skønheden i et Væsens Selvudfoldelse. Den, der har Sans for Liv, vil dyrke den ejendommelige Skønhed. Den, der elsker Ideerne, foretrækker den, der selv er skabt af en Idé.

Om den Kvinde, Hervert Sperring møder, faar vi kun at vide, at „hun er skøn som Psyke“. I et Digt „Pygmalion“ har den 20-aarige J. P. Jacobsen derimod nærmere skildret sit Drømmeideal af en Kvinde og ønsket sig „en lig hende, men med mere Liv end Drømmens“.

Hun ser saaledes ud:

— — — Liljens friske, varme Hvide
gød i Væksten jeg den slanke,
Solens Straaleguld det lyse
over Havets rige Strøm.

Himlens dybe Blaa jeg fængsled'
i det skønne, store Øje,
Maanens Lys, det hvide, gemte
jeg som Smil om hendes Mund,
Roser planted' jeg i Hjertet,
lod dem vokse, lod dem skyde,
sætte Knop paa hendes Kinder,
springe ud paa hendes Mund o. s. v.

Sammenligner man denne Buket af Dejligheder, lidt i Smag med dem, man satte sammen i det 18de Aarh. — sammenligner man den med et hvilket som helst af hans senere Kvinddebilleder, vil man se, hvorledes alt, hvad der her er af uanskuelige, blot flygtigt stemningsvækkende Ord, afløses af præcise og malende, der søger at faa alle Virkelighedens Mellembestemmelser med, fordi de kun vil det ene: fange og fæstne den ejendommelige Skønhed.

Til at naa dette Maal er en indtrængende Virkelighedsagttagelse kun det første Skridt. Det gælder om en Udløsning af Tingens eller Væsenets egen Stemning. Men dette kræver igen et Sprog, der er gennemspillet i alle Tonarter til et Instrument af den allerhøjeste Udtryksfinhed. Saadant et Instrument var hverken Øhlenschlægers rødmossede eller Hejbergs akademiske Sprog. Men H. C. Andersens nervøse Modtagelighed og uvilkaarlige Medleven har i Eventyrene spillet et ejendomineligt Instrument til. Og i Kierkegaards Prosa er der Ord for Fænomenernes Indslag og lange Efterdønninger i et altid dirrende, altid grublende Sind.

Af de to sidste har Jacobsen lært, da han stemte sit Instrument, og til sit Behov skabte sig og dermed den danske Litteratur et nyt Sprog, eller om man hellere vil, en ny Stil. Han gør dette mindre ved at danne nogle nye Ord og drage et Par gamle frem, end ved at sænke den almindelige Prosa's Ord ned i sin Stemnings stærke Glød, saa de kommer omsmeltede op derfra, med ny Klang, ny Værdi.

Jacobsen lagde et overordentlig bevidst Arbejde ind paa at uddanne sig sit Sprog. Det er bekendt, hvorledes han til „Marie Grubbe“ fordyber sig i Molbechs Ordbog, i danske Dialekter, i gamle Dokumenter og Breve, hvis skødesløse Bogstavering hjalp ham til at finde Udtalen. Han der fandt saa meget af Væsenet udtrykt i Ordet, kunde ikke nøjes med at lade det 17de Aarh. faa sin egen Dragt, det maatte ogsaa tale sit eget Sprog. Man kunde finde, at Blicher i „En Landsbydegn's Dagbog“ med langt færre Midler har skabt en Sprogtone, der ogsaa har en betydelig Stemningsvirkning. Det er i hvert Fald uheldigt, at „Marie Grubbe“ undertiden kræver rent sproglige Noter under Teksten. Det er ogsaa en noget tvivlsom Ros, naar Georg Brandes fremhæver, hvor tørt det originale Brev fra Erik Grubbe er i Sammenligning med de digtede, naar man samtidig roser Skildringens historiske Korrekthed. I trætte Øjeblikke kunde Jacobsen selv finde, at „det med „Marie Grubbe“, det blev dog bare Perlestikker!“.

Men er Bogen ordrigere end vistnok noget andet dansk Værk, saa er det fordi den er forestillingsrigere. Og det er Jacobsens faste Overbevisning som Kunstner, at der kun er et eneste helt rammende Udtryk for hvert Fænomen, hver Tanke, hver Fore-

stilling, hver Stemning. Al hans kunstneriske Stræben gaar ud paa at gennemforstaa et Indhold og saa give det den Form, der er den ene rette, helt omsluttende og dækkende. Derfor kunde enkelte Sætninger, ja enkelte Ord volde ham Timers Arbejde undertiden. Han maa støbe sig et eget Ordforraad, danne Sammensætninger, stille Ordene om, lægge nyt Eftertryk, anvende Billeder, Rytme- og Klangvirkninger med en Overdaadighed, der vel var mange i Samtiden en Latterlighed og Forargelse, men berusende og bedøvende rev de unge med sig baade dengang og siden.

Et af de Midler Jacobsen anvender til at fylde Ordene med frisk Forestillingsindhold er at finde deres Oprindeligheds Kilde og drage deres Grundbetydning frem. Det gør ogsaa Grundtvig og Kierkegaard. Det minder om dem, naar det bliver noget andet end en Brander at tale om den Rosenborg, som Blomsterne bygger op udenfor Edeles Vinduer. Eller denne Udformning af en dagligdags Vending der hvor Mogens ligger paa Vognen paa Vej op til Justitsraadens og lader Tankerne komme og gaa, som de vilde. „De fleste kom og spurgte om, hvordan et Menneske kunde være saa vidunderlig smukt, og gik og forundrede sig over, at det kunde være en underholdende Beskæftigelse for flere Dage at genkalde sig et Ansigts Træk o. s. v.“ I „Marie Grubbe“ er der et lignende Sted, hvor blot Eftertrykket paa et Ords bogstavelige Betydning giver Følelsen af det sjældne og uhyggelige: „Det blev dyre Tider for Riger og Lande, der faldt Vinterbøde for Sommerdaarskab — den svenske Hær gik over de danske Vande“.

Jacobsen er dernæst Sprogaristokrat. Han hader det ligegyldige og omrentlige Udtryk, de udpinte Ord, der har slidt deres Forestillingspræg af. Derfor skabte han sig ogsaa i Breve og daglig Tale under tiden en Jargon, der stempledte alting om og gav Ordene nyt Liv ved at vende en anden Side ud end den sædvanlige. En saadan Jonglørspillet med Ordene er lidt i Slægt med Branderbegavelsen, som Jacobsen ogsaa havde noget af. Mest er den hos ham en krasen Kenders Lede ved det banale Udtryk, som forlængst har udtømt sit Indhold for ham, eller som har faaet en Smag af det vulgære. „Hvor kunde du — skriver han engang til Edv. Brandes — bruge 2 saa nederdrægtige Ord som sløj og Lemmedasker?“

At man ikke i alt hvad han selv har skrevet vil kunne træffe nogen plat Vending, er en altfor selv-følgelig Ros. Til Gengæld kunde man maaske nok finde, at hans skrækkelig lange Sætninger, der bygger sig op som Pagoder, og hvor Bekræftelser og Nægtelser, Reservationer og Spørgsmaal ofte flettes ind i samme Sætningsknude — at de mangler den Simpelhed, som er det klassiske Kendemærke. Der er her samme Forskel mellem hans Stil og Goldschmidts som der er mellem Wagners Musik og Beethovens. Undertiden er det ligesom man mærker Anstrengelsen i hans Stil. I sin uhyre Samvittighedsfuldhed er det ham umuligt at gaa lettere hen over det mindre væsentlige og give det ligegyldige et ligegyldigt Udtryk. Snarere forleder hans Angst for det almindelige ham til det sære og kunstlede.

Hvorfor f. eks. omskrive saaledes: „Frygt var ellers ikke blandt hans Egenskaber eller Mod blandt

hans Mangler“, hvor der ligesom er skiftet Fortegn som i en Ligning. Eller saadan næsten pretiøse Vendinger: „Det var ikke meget, der var mellem Enken og Armod“. — — „Var hun lidt og tredive? Hagens fulde Form sagde ikke: Nej, saa lidt som Underlæbens modne Blussen“. I „Der burde have været Roser“, der rummer saa meget Kunstleri, er det dog næsten for udspekuleret at skrive: „Paa Balkonen har de staaet og stirret allesammen, hver i sit Mod, hver imod sit“.

I Reglen holdes dog denne rent artistiske Stræben efter det originale Udtryk i Ligevægt af hans Kærlighed til det simpelt sande og dybe. Saaledes kan han blot ved en Sammensætning fortætte en Tanke: kæmpemilde Domme — en aldrig hvilemildnet Flugt — en hyggefjendsk Travlhed — o. l. „Den blinkblanke Od“ er derimod en af de Alliterationer, han undertiden heller ikke forsmaar (f. Eks. i „Pesten“).

Ogsaa hans Billeder kan være som et genialt Syn, der oplyser et Tanke- og Følelsesthæle. Saadan er det meste af Sti Hogs Væsen givet i Maries Ord til ham: I hugger al Livsens Tømmer op i Tankespænner tilhobe. — Da Niels har faaet at vide, at Fennimore elsker ham „faldt Dagene ny og blanke ned fra selve Himlen, kom slet ikke trækende selvfølgeligt efter hinanden som de forslidte Billeder i en Kukkasse“.

Og hvor er ikke den arbejdsudygtiges Fortvivelse følt, saa den er blevet set, i Eriks Fornemmelse af, at „nu staar Tiden derude i Evighed til midt paa Livet og haler Timerne til sig, saa de rutscher forbi, tolv hvide og tolv sorte, uden Ophør, uden Ophør“.

— — „Timer, Uger, Maaneder glider fra mig, med ingenting i sig kører de forbi mig, og jeg kan ikke nagle dem til Pletten med et Arbejde“. — Saadan er ogsaa de fattige Huse i „To Verdener“ set som en elendig Flok af vantrevne Tiggere, der staar med deres værkbrudne Skuldre trykket mod hinanden og stager haabløst med deres trøskede Krykkestolper i den graalige Strøm, mens de sorte, glansløse Ruder stirrer frem med et skulende Udtryk af hadelfuld Kummer efter de lykkeligere Huse derovre paa den anden Side Floden.

Ofte er det imidlertid saadan, at han ikke giver Billedet Tid til mere end lige strejfe Fantasien, saa finder han et nærmere liggende. Eller ogsaa arbejder det videre i hans egen Fantasi, forgrener sig og fortaber sig, paa en lignende Maade som Lignelserne i „Iliaden“.

Det første er der et Eksempel paa i „Niels Lyhne“, hvor Bigum har faaet at vide, at hans Kærlighed til Edele er haabløs, men han kan alligevel ikke lade være at haabe, at hans Viden er falsk. „Maaske man tager fejl, maaske ens Forstand, ens Instinkter, ens Sanser med al deres daglyse Klårhed dog fører en vild, maaske det netop gælder om at have det uforståndige Mod at følge den Haabets Lygtemand, som brænder over ens Lidenskabers attraasvangre Gæring? Det er først naar man har hørt Afgørelsens Dør slaa i, at Vishedens jærnkolde Klør graver sig ind i ens Bryst for langsomt, langsomt at samle sig i ens Hjerte om den nervefine Traad af Haab, hvori ens Lykkeverden hænger: saa skæres Traaden over, saa falder det den bar, saa knuses det, saa kommer Fortvivlelsens Skrig skarpt gennem Tomheden.“

Der er i denne skiftende Billedrække dog en sta-dig Uddyben af Tanken, en stadig Nærmen sig til det, der egentlig skal siges. Men baade unaturligt og tankeforrykkende er det, at Ulrik Frederik, da Marie Grubbe intet mæler om Scenen hos Karen Fiol, ikke kan lade være at tænke sig, at hine uudtalte Bebrej-delser „de laa nu som Lindorme ligger i deres mørke Hule, rugende over skumle Skatte, der voksede, alt som Øglerne vokste — saa er det Billedet bliver le-vende for Jacobsen: — blodrød Karfunkel løftende sig frem paa gulrød Stilk, og bleg Opal langsomt bre-dende sig, i Løg ved Løg, svulmende og ynglende, mens Ormenes Kroppe stille men ustændset voksede gled ud i Bugt paa Bugt, løfted' sig i Ring paa Ring over Skattens frodige Mylder.“

Har vi ikke glemt Udgangspunktet, naar den Vrede, der rugedes over, fra at være skumle Skatte er blevet til Skattens frodige Mylder?

Hvad der maaske mere end noget andet slog de første Læsere af „Mogens“ og „Marie Grubbe“ som nyt, var Beskrivelserne. En saadan Iagtagelsesrig-dom havde ikke før givet sig Udtryk i dansk Lit-te-ratur. De rosende Tillægsord, der ellers saa ofte blot var som udfyldte Rubrikker i et Skema, var erstattet af malende og karakteriserende. Og alle Vir-kelighedens Bibestemmelser i Farver og Former, i Skygger og Klange fik her Ord. Mærk f. Eks. Bi-ordene i følgende Stykke om et Springvand i Nürnberg: „Det mumler blidt og risler koldt, det bobler dæmpet og drypper skarpt og danner hurtigt vok-sende Ringe paa det rigeligt overflydende Kumme-bassins mørke Spejl.“

Man beundrede, hvorledes Jacobsen (forøvrigt lidt Jacobsen. 5

i Dickens Stil) kunde fordybe sig i et Stillebens Liv som f. Eks. i Skildringen af Kaminildens Kamp med Mørket og Blæsten (i „Marie Grubbe“). Vi synes maa-ske, det blot er altfor beundringsværdig g j o r t. Det er, som om Jacobsen i sin langsomme Produktion var kommet til at fordybe sig i saadanne Enkelt-heder uden at opdage deres ringe Værd for Helheden. De virker ofte som Munkenes snørklede Initialer, Miniaturkunstværker, som de midt i den sene Afskrivning fik Tid til at prydte Haandskrifterne med.

Saa fine og skønne Beskrivelserne af Personer og Dragter, Landskaber og Interiører ofte er, saa kan dog Detaljernes Rigdom overvælde, og det Studium og det bevidste Arbejde, der ligger bagved, mærkes og trykke deres Stemningsvirkning. Gaar den f. Eks. ikke tabt i denne Skildring af Rosenfloret, Marie sidder og stirrer ned i: „Denne Blomsterlød, der kru-sede sig i Skær og Skygger, fra hvidt der rødmer, til rødt der blaåner, fra fugtig Rosa, der næsten er tung, til et Lilla saa let, at det kommer og gaar, som om det drev i Luften. — Hvert enkelt, rundet Blomster-blad, yndigt hvælvet, blødt i Skyggen, men i Lyset med tusende næppe synlige Gnister og Blink, med alt sit favre Røsenblod samlet i Aarer og spredt i Huden.“

Jacobsen er ikke en Fortæller som Goldschmidt eller Pontoppidan, der diskrete fanger vor Fantasi og vor Intelligens ind og ligesom lader dem selv gaa paa Opdagelsesrejse. Netop fordi Jacobsen selv ser saa glimrende, saa bliver der ikke noget Sted, hvor vort Forestillingsliv kan tage fat for sig selv. Vi tvinges blot til lydigt at følge hans Fantasi, men

det kan trætte, ligesom det trætter at høre et Foredrag, hvor det netop ogsaa gælder om at holde sine egne Tanker borte.

Det er karakteristisk for Jacobsen, at han nede i Montreux, hvor han dog daglig fra sine Vinduer saa over paa Chillon og Dent du Midi, var Maaneder om at forstaa, hvad et Bjerg var, og først ventede i Løbet af det næste Fjerdingsaar at lære at sige det.

Det var jo et af Naturalismens Dogmer, at den ligesom vilde skabe Verden fra ny i sin Kunst. Den vilde ikke nøjes med at appellere til parate Associationer i Læserens Sind, ikke lade det kendte udløse sin Stemningsmagt, saadan som Øhlenschlæger kan gøre det, naar Landet „staar med brede Bøge“. Naturalismen vil lade Virkeligheden selv trænge sig ind paa Læseren. Det er saadant noget, Jacobsen mener er lykkedes Zola, naar han beundrer hans Lust. „Der er Steder, som i den Grad minder mig om Smaagader i italienske Smaabyer, at jeg holder mig for Næsen, men samtidig admirerende udbryder: Hvilkens superbe Stank! — Dette er ment som Ros. Uforbeholden Ros!“

Beundringen skyldes maaske for en Del Følelsen af, at den Slags Skildringer og Iagttagelser laa uden for Jacobsens eget Omraade. Han er jo — trods alle Teorier — en uforbederlig Skønhedsdyrker. Men det er ogsaa det, at hos ham tænker Tingene deres Tanker og drømmer deres Drømme, mere end de udtrykker deres Masse, deres fysiske Liv, saa at sige.

Der kan være en Mangel paa Massivitet og dramatisk Liv over Jacobsens Beskrivelser, fordi det alt-

sammen først og fremmest er set, hvilende i en drømmende Anskuelse.

Han møder heller ikke Virkeligheden med den friske Appetit paa det saglige, som f. Eks. udmærker Joh. V. Jensen. Det Handlingsliv, der inspirerer denne, kender han slet ikke. Han fortæller et Sted, at han har gaaet og set paa noget flydende, gloende Jern oppe i Thisted. Hans Iagttagelser har sikkert gældt Farvens Skiften, det der var skønt derved. Joh. V. Jensen vilde beundre det, der var Liv og Kraft deri. Den nervøse Paavirkelighed og energiske Leven med, der dirrer ud af dennes Stil, har Jacobsen slet ikke. Hans Stil er præget af Betragtnings og Grubleriets Tillægs- og Biord. Den er værdig og forkydende, undertiden lidt enstonig i sin højtidsfulde Alvor. Hos hin er Handlingens Ord, hvori Livets Pulse banker, de overvejende.

Jacobsen sidder en Dag nede paa Via Appia og ser paa en gammel Balkon paa Muren ind til en Have. Saa gribet Fantasien Iagttagelsen, og der drømmes videre over den. Det bliver til „Der burde have været Roser.“

Sadan arbejder han. Han har en skarp og fin Sans for den ejendommelige Skønhed, som ikke er andet end Virkelighedens Sandhed. Men Indtrykkene sænkes altid ned i hans Sind og lever videre der. Virkeligheden spejler sig paa Bundens af hans Sjæl og faar andre, dybere og sterkere Farver. Han er en Iagttager, men det er ikke ved Gengivelsen af Virkeligheden som Stof, han vil fångse os. Kun hvor hans grublende Fantasi har omsmeltet det, formaar han at støbe det i en lydeløs Form, hvor Ord-

valg og Rytmik virker med til at skabe den Stemning,
uden hvilken selv de fineste Iagttagelser og dybeste
Tanker ikke bliver til Poesi.

Mere end noget andet har hans Viden om Menne-
skehjertets Hemmeligheder gennemgaaet denne Om-
smelting.

MENNESKESKILDRING

Man kunde vente, at en saadan Evne til at leve sig ind i en Stemning, som Jacobsen havde, den maatte give sig sine ypperste Udslag i lyriske Digte. Det er dog ikke Tilfældet. Maaske var Evnen til at analysere større end den umiddelbare Evne til at lade sig betage. I hvert Fald er der et stort Element af noget tænkt i de fleste af hans Digte. Hvad der huskes bedst af dem er ogsaa saadan noget som Arabesken til Michel Angelos Haandtegning med dens sublime, tanketunge Alvor.

Det er som Menneskeskildrer, Jacobsen vil huskes mest og naar højest.

Det er sagt, at han gik ud fra Naturgrundlaget i og om Mennesket og søgte tilbage dertil. For saa vidt kan man kalde ham Naturalist. Det siger blot saa lidt. Den samme Etiket kan passe til Shakespeare, Gothe og Zola. Snarere er han en skønhedsdyrkende Artist, der tillige er en nationalistisk Psykolog i Linje med Beyle, Goncourt og Flaubert. Det er ogsaa paa det Grundlag, at Jacobsen kan regnes med til „det moderne Gennembruds Mænd“. Ellers er det værd at lægge Mærke til, hvor meget han skiller sig fra de andre, samtidige Forfattere herhjemme, netop i Opfattelsen af det menneskelige.

For det første bevarer Jacobsen lige til sine sidste Planer Forkærighed for den historiske Skildring. Den gav hans Fantasi friere Spillerum end den Sam-

tidsskildring, som Georg Brandes foretrak som den, der alene kunde yde sand Virkelighedsdigtning. De andre Forfattere fremstiller da ogsaa næsten udelukkende moderne Mennesker : ikke med noget Eftertryk paa moderne, men Mennesker, som vi alle kender dem, grebne — som man sagde — lige ud af Livet. Og ud af Virkelighedens Brogethed udfolder de de simple og rene Typer, der saa hyppigtgaard igen: den radikale Læge, den bornerte Præst, den brutale Mand, den undertrykte Kvinde o. s. v. Jacobsen var bange for den Klarhed, der er doktrinær. Hvis man sammenligner f. Eks. „Uden Midtpunkt“ af Schandorph med „Niels Lyhne“, hvor Emnerne er nær beslægtede, saa vil man se, hvor snævert et Sigte den første Bog har, mens Jacobsen graver sig igennem det øjeblikkelige og tilfældige ned til en langt videre menneskelig Gyldighed.

I den Henseende er Jacobsen mere Realist end nogen af de andre, at hans Personer har „Muligheder til alt muligt“. De er sammensatte, særprægede Individer, ikke Typer. Typen er i Litteraturen, hvad Arten er i Naturen. Men Jacobsen er saa meget Darwinist, at han interesserer sig mere for Varieteten, det vil i Menneskeverdenen sige Individualiteten. Det er ved den alt levende beherskende Tilbøjelighed til at variere og Trang til at udfolde sig efter sit Væsen, at den egentlige Kamp for Tilværelsen opstaar. Og Digtekunsten kan ikke have noget værdigere Emne. I et Brev skriver Jacobsen, at han ikke tror, nogen Bog kan interessere os, uden den skildrer dette : „en Kamp mod det der er til, for at være til paæ sin egen Maade.“

Dette er, sagt i de jævnest mulige Ord, Individua-

lismens Program. Og her er det, Jacobsen træder ind i Række med sine unge samtidige. For det er jo Summen af de Tanker, der brød ind over Landet i 70'erne, at Mennesket har Ret til at være til paa sin egen Maade.

Lige straks kan man ogsaa se, at det er en Grundtanke i Jacobsens Digtning, fra „Marie Grubbe“ til „Fru Fønss“, at skildre en Kamp for at være til paa sin egen Maade. Men han adskiller sig fra de andre i Samtiden, som gaar ud fra samme Grundtanke, navnlig i sin Opfattelse af „det der er til“. For de fleste er det de bestaaende Samfundsforhold, den officielle Moral, den selskabelige Konveniens. Herimod føres Kampen, op imod det stilles det frigjorte Individ, og hans Lidenskabs Ret proklameres. Jacobsen selv havde saa ringe Livsappetit, at hans Lidenskaber ikke krævede saa særlig megen Plads. Han var nærmest angst for Lidenskaben „denne Storm vind, der hvirled' afsted med alt det satte, alt det autoriserede, alt det erhvervede hos Mennesket, som var det visne Blade. Denne buldrende Flamme, der ødsled sig bort i sin egen Røg.“

Man har paa en noget smagløs Maade gjort Væsen af, at Jacobsen havde ført saa rent et Liv. Netop fordi han var Fritænker, vilde han være pletfrei. Det „behagede“ ham at være usaarlig, skriver Edv. Brandes. Man har maaske nok Lov at tro, at det var mere end et saadant Lune, der gjorde, at hans Liv virkelig var pletfrift. At det f. Eks. var ham umuligt at saare andre. Men forøvrigt troede han heller ikke, at Lykken nødvendig laa paa den Kant. „Sjælen er saadan en skrøbelig Ting, og ingen ved, hvor langt at Sjælen gaar i et Menneske. Man skulde være god

ved sig selv.“ Det er ikke den buldrende Flamme, men den varmende, stille Glød, han søger.

Endvidere — naar de andre Realister, Schandorph, Skram, Edvard Brandes, Kielland o. s. v. proklamerer Individets Ret overfor Samfundet og løber Storm mod dets Mure, saa er det, som stod der en fri Menneskehed bagved, rede til at rykke frem, naar blot de stængende Mure falder. Al Ret er paa den ene Side, al Uret paa den anden. Jacobsen ved baade, at „det der er til“ og hvorimod Kampen staar, det har man- gen Gang vundet sig en Ret i vort Hjerte, vore Nær- ver, i Blodet, ja i Drømmene. Han ved ogsaa hvor blandet det Ler er, vi bestaar af, godt og ondt, Ret og Uret. Han peger baade i „Marie Grubbe“ og i „Niels Lyhne“ paa, hvordan en indre Brist kan hindre Individets frie Udfoldelse, og vi selv saadan forskertse vor Lykke. Marie er Individualist paa den Maade, at hun hævder Lidenskabens Ret og begærer den Næring, hendes Natur trænger for at blive lyk- kelig. Men naar hun ikke bliver det, saa klager hun ikke over Verdens Forkrænkelighed som Sti Høg. I Samtalen med denne søger hun netop en indre Aarsag. „Det bares mig for, at jeg var selv Skyld deri paa en eller anden ubegribelig Vis, at jeg havde for- syndet mig mod mig selv eller ledet mig selv vild; jeg ved intet, mén det syntes mig, som vældede der- udaf min bitre Kummer, at jeg havde rørt ved en Streng, der intet maatte tone, og ved dens Klingen var der noget revet sønder i mig, der ingentid vilde læges, saa jeg aldrig vilde fange den Førlighed igen, at jeg kunde tvinge Livets Dør aaben, men maatte staa derudenfor og lytte til Festens Toner, ubuden og usøgt, som en vanfør Terne.“

I „Marie Grubbe“ er — som Jacobsen selv sagde — det 17de Aarhundrede afdæmpt til Salonbrug. Dets Repræsentanter, Daniel, Sti, delvis Ulrik Frederik er blevet en Samling blodfattige Drømmere, reflekterte Skeptikere og viljeskranke Melankolikere. De har alle Livsbegæreret i sig, men sugende, modløst. Man kunde samle et helt Galleri af Jacobsenske Figurer, om hvem noget lignende gælder, og hvis Kamp for at være til paa deres egen Maade slet ikke vender udad mod Samfundsforhold. „Fru Fønss“ behandler en individualistisk Konflikt, som den kan opstaa trods den største Finhed og Kærlighed, en Strid mellem Moderfølelsen og Elskovsfølelsen. Men Konflikten er ikke spidset til, ikke gjort social, der er knapt taget Parti. Mere polemiske Naturer kunde i en saadan Fortælling have sat individualistisk Etik op mod konventionel Moral. Det gør Jacobsen aldrig. Dels er hans Figurer altid hele Mennesker, ikke Iderepræsentanter. Dels leverer han aldrig Polemik i sin Kunst. Han fører højst en Forsvarskrig, hvor de andre ikke var bange for Angreb. Han vilde — som før sagt — ikke vinde, men være. Derfor kan han heller ikke agitere i sin Kunst. Hele den „Sætten Problemer under Debat“, som Georg Brandes foranledigede og som kun var maskeret Agitation for de nye Tanker, den forekom Jacobsen kun at være Prokuratorindlæg, som han var „for god i æstetisk Forstand“ til at give sig af med.

„Om man i Fru Rendalens Skole (i Bjørnsons „Det flager“) lærte Maalstræv i Stedet for Norsk eller Verdenshistorie set fra et Venstresynspunkt eller enhver anden Ting, som Folk i Almindelighed ikke

kan lide — vilde det gøre den allermindste Forandrings i de Agerendes Psykologi?“

Det i en Bog, som ikke er dikteret af psykologiske Hensyn, afgiver han som ukunstnerisk. Det kommer fint frem i et Brev til E. Brandes i Anledning af en Novelle af denne, som Hegel havde nægtet at optage i „Det 19de Aarhundrede“. Jacobsen tilstaar, at han heller ikke synes om den. Ikke af moralske Grunde, for dens „Uanstændigheds“ Skyld. Men han fandt deri en lille Smule af den Følelse: hvor det vil ærgre dem! et Drillehensyn, som gjorde Værket ufrigt.

I Jacobsens egen Digtning er der ingen Tendens, endnu mindre noget Drilleri. Han er derfor ogsaa blevet rost for sin Objektivitet, at han f. Eks. kan skildre en luthersk Præst drukken uden at tage H. F. Ewaldske Reservationer (Georg Brandes) eller Ulrik Christians Død uden at tage Parti eller Gerdas Omvendelse før Døden saa varmt som han gør.

Samtidig er han imidlertid blevet prist som Talsmand for de nye irreligiøse Ideer. „Jacobsens Digtning — siger Edvard Brandes — var ikke Kunst for Kunstens egen Skyld — hvis da overhovedet en saadan gives — han stred hele sit Liv i Videnskab og Digtning for en Ide: den stolte Gudløsheds Ide, den rene Irreligiøsitet, den alle Forbehold bortskydende Ateisme.“

I Videnskab — ja. I Digtning aldrig. Det er rigtigt nok, at en Kunst for Kunstens egen Skyld, en l'art pour l'art i strengeste Forstand er umulig. Al Kunst kommer fra Liv og gaar til Liv. Men at en Digter, der som Jacobsen er Kunstner i rent faglig Betydning, ior hvem Kunsten er et helligt Kald, at han skulde bruge den blot som Talerør — det er en

Tanke, som vilde have forarget ham selv. Mens han er i Færd med „Niels Lyhne“, det eneste Værk, der maaske kan siges at indeholde en personlig Lære, skriver han udtrykkeligt, at det fritænkerske kun er taget med, for saa vidt det er nødvendigt til Forstaelse af det menneskelige „hvad der for mig er Hovedsagen“. Han er alligevel bange for, at der vil løbe en Del Deklamation med — og det har han heller ikke undgaaet. Der er unaegtelig Forkyndelse i de begejstrede Ord af Niels til Dr. Hjerrild, og der er Tro paa en ny Menneskehed, naar engang „daadløs Anger og Ydmyghed intet mer kan sone, og ingen anden Tilgivelse er mulig end at gøre godt med godt det onde, man forbrød med ondt.“

Men det er ikke det, der kommer ud som Summen af Bogens Tanker. Det er snarere et Stadium i en Udvikling, det skal belyse en Karakter, ikke præke en Lære. Men — ganske vist — Karakteren var saa nær ind paa Livet af Jacobsen, at han ikke undgik det, han selv kalder Deklamationen.

Hvad han derimod undgik er det Vaaben, som er blevet det hyppigst brugte siden: Modstandernes Latterliggørelse. Man kan maaske ogsaa heraf slutte, at der i hans Kunst ikke eksisterede Modstandere for ham, som skulde bekæmpes, ikke en Lære, som skulde kæmpes frem. Ellers var han jo i den daglige Omgang saa rig paa Lune, havde saa vaagen en Ironi, saa skarp en Satire. Men aldrig fører hans Fritænkeri ham til Angreb paa Præsterne (som Schandorph f. Eks.) eller til intellektualistisk Haan mod Bornertheden. Man kan maaske savne lidt Humør, lidt Salt, i hans Værker. Men det er en Ros for dem, at de aldrig indeholder et Ord Spot. Ingen

af hans Personer stilles op for at bekæmpes eller latterliggøres. Der er mulig en lille Smule af det i „Mogens“ i Skildringen af Carlsen og Rønholt og Kamillas Tante. Men kun i Antydning. Ellers staar Jacobsens Figurer der altid for det positive, for at være sig selv. Den Forstaaelse af det menneskelige, der for ham er Hovedsagen, medfører indadtil en Vurdering ud fra Karakterens egne Forudsætninger, udadtil den kunstneriske Objektivitet : Fordringen om Karakterens Overrensstemmelse med sig selv, det at den ikke er Organ for andre Tanker end sine egne.

Tænk paa hvorledes selv de fjernehste Bipersoner staar med deres eget Fysiognomi og har faaet deres eget Liv at leve. Det er maaske tydeligst i de historiske Skildringer, hvordan han kan lade en Karakter løbe ud efter sine Konsekvenser, saa selv Overdrivelserne bliver i Tidens Stil. Om Borgerne i Bergamo under Pesten hedder det: „De unaturaligste Laster florerede iblandt dem, og selv saadanne sjældne Snyder som Nekromantia, Trolddom og Djævlepaakaldelse var dem velbekendte.“ For en moderne Bevidsthed var det naturligere at lade Stigningen gaa den modsatte Vej. Paa samme Maade har de københavnske Borgere før Svenskekriegen deres Logik, de kan ikke tænke anderledes, og der kunde nævnes hundrede Eksempler. Al Jacobsens Produktion hviler paa en saa intens Fantasifordybelse, at han kommer til at tænke og føle med en andens Tanker og Følelser. Ud fra en Replik, en Situation, maaske kun et Billede formaar han at rekonstruere alt det manglende.

At det lykkes ham skyldes ogsaa det, at han ikke vil lægge Sympatier og Antipatier til Rette for sine

Læsere. Tænk paa Søren, Maries sidste Mand, hvor beundringsværdig han er holdt i Stilen, ikke blot historisk, men personligt: hans Underklassefølelse, hans Grovkornethed, hans Overtro, hans Mandfolkeagtighed. Hvor fristende var det ikke at gøre ham til en Helt af Almuen, om ikke for andet saa for at redde Marie ved at gøre ham hende sjælelig værdig. Men ingen er Helt for sin Kammertjener eller for en Naturalist, som Jacobsen et Sted siger. Han har hverken Helte eller Heltinder i sine Bøger. De har allesammen, Ulrik Christian, Sti Høg, Marie, Niels og Fennimore o. s. v. et eller andet Træk, som gør dem til levende Mennesker, men umulige som Helte. Det er ikke fordi han i Reaktion mod Idealiseringen ligesom i fordoblet Klarsynethed ser Fejl og Brøst, hvor han engang drømte idel Storhed. Han var ingen Smæder af det menneskelige, og blev det heller aldrig. Han vilde blot fordomsfrit forstaa det, uden at tage Parti.

I nogle kritiske Bemærkninger om Zola, som han engang sender E. Brandes, finder han, at Zola, som nok kendte til baade Helte- og Skurkepsykologien, var for moderat i sin Psykologi. „Naar Mennesket ikke i passionerede Situationer, ømme Situationer, Masser af Situationer er lige paa Nippet til at blive komisk, saa er der for langt til Shakespeare og Naturen. End videre: Mennesket er et paa en Gang solle, frygteligt og beundringsværdigt Dyr. Zola siger: Mennesket er et selv i sine mere tiltalende Former ualmindelig widerwärtigt Dyr.“

Den Afstand, han her tager fra Zola, ligger i det Hele mellem ham og Naturalisterne og mærkes i hans Bøger. Han kender sine Personer saa godt, at

han faar en dyb Forstaaelses Kærlighed til dem, netop som de er, uden Idealisering. Er der ikke et Glimt af Forelskelse i den fine Profiltegning af Kon-sul Claudi, der ikke er den troeste Ægtemand, og som mellem graanende Syndere, ved en sidste Flaske Port-vin kan fortælle mer end slibrige Historier, men som ogsaa med en rørende Andagt kan høre paa Damers og unge Menneskers Samtaler om saadanne Emner, som han ikke forstaar sig paa, og som kan have et længselsfuldt Udtryk i sine klare, brune Øjne, et vemodigt Smil om de stærke Læber, et søgerende, erindringsfuldt Tonefald i Stemmen. — — Og Erik Repstrup — blandt mange andre — er han ikke baade sølle og beundringsværdig? Ikke „sølle“ sagt i Over-legenhed, men i en menneskelig Medfølelse, der ved, hvor sælsomt smaat og stort er blandet i os.

Det er Jacobsens fasteste Tro som Kunstner, at en Digter slet ikke skal dømme; han skal forklare, indefra forstaa en Sjæls Udviklingshistorie, eller et Stykke af et Sjæleliv, og finde dets Love og Kræfter. En Naturalist er for ham en Naturforsker paa det sjælelige Omraade, en praktisk Psykolog. Poul Møller var maaske lige saa skarp i sine Iagttagelser, Kierkegaard lige saa subtil. Ingen dansk Digter har været saa omfattende sjælekyndig, saa fortrolig med-levende, saa vemodig medfølende med alle Menne-skehjertets dunkle Rørelser og vanskelige Kaar — som Jacobsen.

Der er — og med den selvfølgeligste Ret — gjort den Indvending mod hans 2 større Værker, at Kom-

positionen er mangelfuld. Han vidste det selv, men sagde, at han brød sig Fanden om Kompositionen, naar blot der var indre Sammenhæng i Personerne. En saa sindrig Slyngning af Handlingens Spind som f. Eks. i „Piazza del Popolo“ laa ganske udenfor hans Interesser og vedkom ikke hans Opgave. Han følte sig heller ikke forpligtet til at berolige os med Hensyn til alle de optrædendes Skæbne. „Marie Grubbe“ handler kun om Marie Grubbe, „Niels Lyhne“ kun om Niels Lyhne. De føres — som Georg Brandes har sagt — gennem en Allé af Bipersoner, der en efter en lades tilbage.

Jacobsen har alligevel følt den Vanskelighed, som alle Romanfattere, hvis Bøger spænder over længere Tidsrum, maa føle, at der er mange døde Punkter i Udviklingen, Tider hvor der i indvortes Forstand intet sker. For dog at bringe historisk Sammenhæng til Veje i Figurerne sammenkitter Jacobsen de prægnante Momenter, hvor Karakteren særlig springer frem, med ofte lange og lidt tørre Referater. Se f. Eks. hvorledes der i „Et Skud i Taagen“ ganske koldt berettende og ligesom sagt med svagere Stemme hastes igennem hvad der skete mellem Brydes Begravelse og Hennings Tilbagekomst til Stavnede. Niels Lyhnes Barndom er ogsaa flere Steder mere givet i Referat end set i Situationer. Netop fordi Jacobsen vil forklare en Udvikling, tør han ikke springe noget Element over. I „Marie Grubbe“ tror man, det er det historiske Stof, der binder ham. Men der findes flere Steder noget lignende i „Niels Lyhne“. Det er en næsten pudsig historisk Vedræftighed efter Præsentationen af Dr. Hjerrild at tilføje: „Under Paavirkning af disse eller i hvert

Fald nærbeslægtede Anskuelser og Sympatier var det, at Hjerrild havde udviklet sig.“

Her er nu den historiske Redegørelse af rent psykologisk Art. Men at det ogsaa ellers er den, det kommer ham an paa, er let at se. Hans Bøger har ikke skullet virke ved Spænding. Sammenligner man „M. Gr.“ med en Roman som Carl Ewalds „Skottefruen“, der har et beslægtet Stof, vil man øjeblikkelig se, hvormegen Udvorteshed der er hos denne i Modsætning til i Jacobsens Bog. Andre historiske Roman-Forfattere kan — det er forvrigt ikke ofte — have alt det ydre Sceneri i lige saa god Orden som Jacobsen, men Personerne er kun Skabeloner. De er kun i deres Handlinger. For Jacobsen er det psykologiske i den Grad Hovedsagen, at han kun sjældent finder Situationer, hvor hans Mennesker kan udømme deres Væsen helt. Fru Boye og Fennimore i deres Afskeds-scener med Niels er ganske vist Eksempler. Men oftest maa Jacobsens mosaikagtige Rigdom af sjæle-lige Iagttagelser skaffe sig Luft i minutiose Analyser eller lange Samtaler.

Man kunde indvende, at de Personer, der fører disse Samtaler, har alt for godt Rede paa sig selv, er alt for skarpsindige Psykologer. Men de tænker og føler dog ene efter deres Forudsætninger. Derimod taler de alle Jacobsens Sprog. Den „Replik-individualisme“, han beundrer i et af Edvard Brandes' Stykker, har han selv meget lidt af. Hans Mennesker er fuldendte Sproggunkstnere. Selv Ane, Erik Grubbes gamle Husholderske, er veltalende, da hun „lægges ud for Drik“. „Har jeg nogentid, den Tid vi har kendt til hinanden og al den Tid der forved, gaaet i Stegers med en ruset Pande? Har I hørt mig snakke

over mig? Hvor er den Plet, I har set mig ligge mén-
drunken?"

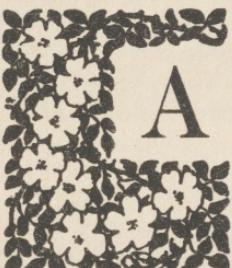
Man føler ofte, at Replikkerne er lyttet frem af deres Forfatters Indre, at Tanker og Billeder er formede i hans vaagne Drømme. De har ikke den levende Tales Famlen og Antydninger, ingen forkert Sætningsbygning, ingen Mangel paa Logik, ikke noget af det uudsagtes Trylleri. Og under Udredningen af Tanker og Stemninger tabes ofte den ydre Situation af Syne, alle de ledsagende smaa Omstændigheder, hvorved det indreaabenbarer sig i det ydre, Stillingen, Gestus, Manerer o. s. v. Tænk engang paa hans Figurers ydre Signalement! Hvormange af dem staar rigtig tydeligt for os? Vi synes, vi kender dem alle saa inderlig godt, men hvor ofte er det lykkedes ham at give dem det lille udvortes Træk, som er det, der bliver staaende for Øjet?

En Grund hertil var vel nok, at han ikke vilde. Han var angst for at simplificere og tydeliggøre ved Bortskæring eller Gentagelser eller Symboldannelse. Men det var ogsaa en ensom, lidet livsvant Digter, der vel var lagttager, men tillige en Grubler, som mere tænkte over Mennesker end talte og levede med dem.

Det er hans Stemme, der — ikke bitter eller vrængende, men vemodig og tung af trist Viden lyder gennem de mange almindelige Betragtninger, hvori Samtaler og Analyser ofte løber ud. — Det er ogsaa den, der bryder igennem og undertiden, paa Trods af al Objektivitet og paa tværs af al Illusion, med en direkte Bedreviden henvender sig til Læseren: „Stakkels Fennimore! Hun vidste ikke, at Lykkens svulmende Hymne kan synges saa tidt, at der hverken

bliver Melodi eller Ord tilbage, men kun et Bavl af Trivialitet.“ — — „Hvert Lykkeslot, der rejser sig, det har Sand blandet ind i den Grund, hvorpaa det hviler, og Sandet vil samle sig og rinde bort under Murene, langsomt maaske, umærkeligt maaske, men det rinder, rinder, Korn for Korn,... Og Kærligheden? — Ikke heller Kærligheden er en Klippe, hvor gærne vi saa vil tro det.“

Saa klart Jacobsen holder sine Figurer som Individer uden typisk Gyldighed — hans Menneskeviden er saa dyb, at den lige som af sig selv udfolder skønne, tanketunge Maximer om det menneskeliges almene Kaar. „I Tvivl fortvivler ingen.“ „Glem sel er som Lyngen, den gror kun af sig selv, og Alverdens Fredning og Omhu lægger ikke en Tomme til dens Vækst.“

It som Aarene gaar, samler Jacobsens Grublen sig mere og mere om det, der er Livets Kilde, og det, der er Livets Ende, Kærligheden og Døden, Genien med den hævede og Genien med den sækede Fakkel, de to, der rider Side om Side i hans sidste Værk.

Der er et lille Vers af Hostrup:

Det at leve er at ville,
det at ville er at elske.
Som vi elsker Dag for Dag,
saa er Livets Vingeslag.

Det bløde Hjemmemenneske, den fine, ømme Sjæl, der var i Jacobsen, har sikkert forstaet at elske til sig, alt hvad der stod ham nær. Han var ikke blot beundret og afholdt, han var virkelig elsket af dem, der kendte ham godt. Men den Kærlighed mellem Mand og Kvinde, der giver Livet Vingeslag, den var ham nægtet. „Thistedprinsessen“ først og senere hans Sygdom udelukkede enhver Tanke om Ægteskab. Livsranken bugtede sig ikke fyldig og frodig for ham. Maaske det er derfor, at ogsaa Kærligheden, hvis Væsen ofte debatteres i hans Bøger, er mærket mere af Døden end af Livet.

Der er en Scene, som kommer mærkelig ofte igen — en Scene, hvor Kvinden staar som Realisten, Virkelighedsmennesket overfor en Mand, der elsker hende, men som drømmer, skabende hende om i sin

Fantasi, elskende sit eget Ideal i hende, uden Vilje eller Evne til at drage hende ned i sin Verden eller selv stige op til hendes. Saadan staar Sti og Remigius overfor Marie, Bigum overfor Edele, Niels overfor Fru Boye og Fennimore. Saadan var ogsaa den unge Kritikers Kærlighed til Fru Boye: ingen ung og aaben, ingen haabende Kærlighed [ikke det samme som haabløs]. Niels elsker hos Fru Boye netop det, der ikke stod til at vinde. Ja selv Ulrik Frederik — han der elsker Sofie Urne, „som om han hadede“ — hans Kærlighed til Marie er „en drømmende, blidt bevæget, næsten tungsindig Elskov, ingen livsmodig, rødmusset frisk“. En Pogekærlighed kalder Sti Høg sine Følelser for Marie — saa lidet Begær, saa megen Frygt og Beundring. Saadan havde Jacobsen selv staaet overfor Kvindekønnet. Han kunde være hjælpeløs forlegen, naar han i et Selskab fik en ung Pige til Bords, han ikke kendte. „Jeg rødmer i Almindelighed uden Grund“, hed det i Dagbogen. Senere vandt hans Væsen i Sikkerhed; men ingen Kvinde har skrevet sit Navn ind i hans Livs Historie.

Alligevel er det, som om ingen dansk Digter har kendt Kvinden bedre end han. Enhver af hans Kvinder er mere Kvinde end nogen af hans Mænd er Mænd. Disse mangler oftest Handledriften, der sker noget med dem. Vi erfarer Tingenes Indslag i deres Sind, ikke Mandeviljens Reaktion derimod.

Derimod er der allerede i den første „Arabesk“ Profilen af en ny Kvindetype, der nærmere udføres i de store Bøger. Men disse Kvinder er ikke Udtryk for Mandens Drøm om den Kvinde, han gjerne vilde eje. De er Grublerier over det kvindelige, hvis inderste Væsen er Manden en Gaade. Fraregnet Thora og

Gerda er alle hans Kvinder saa overordentlig kønslig bestemte, og modnere, klogere end Mændene. De har den Trang til Selvhengivelse til noget større, „som halvt er i Slægt med grov Sanselighed, halvt i Slægt med det bedste i Kvindens Natur“ (Marie Grubbe).

Hverken Mændene eller Kvinderne naar i deres Kærlighed helt, hvad de søger. Nogle kommer ikke ud over Drømmene, andre naar gennem Besiddelsen kun at tømme Skuffelsens Skaal. Men er det ikke Livets Kaar, en af disse to Muligheder?

Hvem er lykkeligst af de to Pager? Den blaa, hvis vase, flakkende Ynglingeelskov længes efter at stilles i en stor, samlet Følelses stærke, inderlige Gløden? Eller har den gule Ret i, at „den Kærlighed, du finder, bunden af to hvide Arme, med tvende Øjne for din nære Himmel og tvende Læbers sikre Salighed, den har byttet Drømmenes frie Evighed for en Lykke, der kan maales i Timer og ældes i Timer?

Maaske det ikke er saa for „den gemene Adelshob“. Men den gehejme Societet, man kunde kalde de melankoliske Kompagnie, den ved, at al Vellyst, som den gribes, skyder Ham og vorder Lede, at al Jubel kun er Glædskabens sidste vaandefulde Aandedrag, al Dejligthed Dejlighed, der svinder, al Lykke Lykke, der brister.

Fennimore og Erik, Fennimore og Niels, de lærer det, at „der rinder Sorg, rinder Harm af Roser røde“

Der ages paa Lykkens gyldne Hjul,
saa fast, at en intet sanser;
men Sorgens træsommne, tunge Læs,
det venter os dog, naar vi standser.

Der leves i Lyst som halvt i Drøm,
men Sorgen har ingen Drømme:
med vaagne Øjne den paa dig ser,
Øjne som sugende Strømme.

Havde Jacobsen levet et halvt Hundredaar tidligere, var han maaske nok tyet ind i „Drømmenes frie Evighed“. Ellers var der jo ogsaa nok dem paa den Tid, Blicher, Poul Møller, Carl Bagger, der kendte Sorgens vaagne Øjne og ved dem selv var blevet seende overfor Livet og forstod, at Livet regner ikke med Drømme, at Ulykken lader sig ikke digte om. Det er det, Niels forstaar i anelsesfuld Angst, da han fra Loftskammervinduet har hørt Samtalen mellem Bigum og Edele, at naar Livet havde dømt en til at lide, „saa var denne Dom hverken digtet eller truet, men saa blev man slæbt til Pinebænken, og saa blev man pint, og der kom i sidste Øjeblik ingen eventyrlig Befrielse, ingen pludselig Opvaagnen som fra en ond Drøm.“

„Der er ingen Idyller.“ Disse Ord staar i Brevsamlingen til Edvard Brandes næsten symbolsk som de sidste, Jacobsen har skrevet. Han var endnu ganske ung, da han saa, hvor meget man kan lyve sig større, ædlere, klogere og ulykkeligere i Drømme, men at selv de fagreste Drømme og dybeste Længsler ikke lægger en Tomme til Menneskeaandens Vækst. Arbejdet havde reddet ham og givet hans Aand Vækst. Saa var ogsaa det spundet ind i Drømme om den nye Tids Mennesker, som de nye Tanker skulde skabe. Darwinisme og Udviklingslære er jo en Religion saa godt som nogen. Men der, hvor Dr. Hjerrild staar nøgtern og skeptisk overfor Niels Lyhnes idebegejstrede Tro, hvor han indrømmer,

at Ateismen kan gøre Menneskene klogere, men aldrig rigere og lykkeligere — der lyder for første Gang 80'ernes, de haabløse Slægters, de trætte Mænds Resignation overfor 70'ernes Kampglæde. Der har været Øjeblikke, hvor Jacobsen har følt med Niels Lyhne, at det var let nok at tage Gudløsheden op som Ide og hylde sig selv som dens Præst Det er saa langt sværere at gøre dens Gerning og leve den efter i det skjulte. Det er som Jacobsens personlige Vederhæftighed er saa stor, at han paa ethvert Punkt kommer bag ved det i de nye Tanker, som var Beruselse i en Ide, og ned til det, som var et Liv at leve i dem. For naar det gjaldt en selv inderst inde, „hvad Maal havde saa det nye, Ateismen, Sandhedens hellige Sag, hvad var det altsammen andet end Flitterguldsnavne for det ene simple: at bære Livet som det var, bære Livet som det var og lade Livet forme sig om Livets egne Love.“

Dette er ingen pessimistisk Lære. Det er en Mands Erkendelse, en Mand, der har valgt mellem Drøm og Liv og givet det sidste Retten, skønt Livet bød ham lidet af det, man kalder Lykke. Hans Udvikling var gaaet fra Drømmene over Lagttagelsen til Grubleriet over Livet og dets Love. Det er en Udvikling mod de „vaagne Øjne“. Krigsmusiken beruser ham ikke mere. Slagordenes Kampraab gjelder ikke i hans Øren. Kammeraterne er ilet ham forbi. Han staar ene og venter Døden.

Hvilket Indtryk hans yngre Søsters og en Barndomsvens Død har gjort paa Jacobsen som Dreng er naturligvis umuligt at sige. Han omtaler det

aldrig, men det er paafaldende, den Rolle Døden spiller allerede i hans tidligste Produktion. Det er ikke Døden Befrieren, heller ikke Dødedansens straf-fende Benrad, der henter dem, der daarligt har klynget sig til det, som Møl og Rust fortærer. Først er det den Død, som med hele Tilfældets skærende Gru slukker, hvad der kunde have lyst, kvæler, hvad der kunde have vokset — Barnet i „Udlændinge“ og „Niels Lyhne“, Kamilla i „Mogens“, Remigius i „Marie Grubbe“. Det er aldrig Romanheltens Død efter Sejren, eller den tragiske Livsafslutning, der opløfter, idet den ryster. —

Der er en Radering af Klinger, hvor en mægtig Tiger sidder for Enden af en Hulvej. Saadan venter Døden os. Der er ingen anden Vej end mod dette frygtelige — derimod drives de alle hos Jacobsen. Der dør flere hos ham — har man sagt — end i nogen bloddryppende Tragedie. Hans Tanker ender altid der, hvor det i bogstaveligste Forstand gælder at være eller ikke være, ikke klagende eller sentimental dvælende derved, men mere og mere erkendende, at den, der vil lade Livet forme sig efter Livets egne Love, han maa ogsaa i Døden se en Livets Lov.

I de unge Aar havde det ikke været saa let. Da Volmer staar hos Tove, og „Kyssets glødende Pur-purregn livssvulmende“ strømmer ned over ham, da sniger den Tanke sig fortærende ind over ham, at Tiden flygter, og engang skal han færdes som død ved Midnatstide og synkende sukke: Vor Tid er forbi! — Den i hvem Livet rører sig rigt og lykke-lovende, han maa ligesom de levekære Grækere føle Døden som den tomme, glædeløse Skyggetil-

værelse. Men den for hvem Livet er Smerte? Hvad Maal har det for ham?

Hvorfor Livet?
Hvorfor Doden?
Hvorfor leve, naar vi dog skal dø?
Hvorfor kæmpe, naar vi ved, at Sværdet
dog skal vristes af vor Haand engang?
Hvortil disse Baal af Kval og Smerte,
tusind Timers Liv i langsom Liden,
langsom Løben ud i Dødens Liden?

Fra omtrent samme Tid — efter de første Sygdomsanfald — er dette Gravmæle, han har skaaret sig selv, de bitreste Ord, han har skrevet:

Liglagener i Festons omkring mit Billed
og mørk Cypres og Pil, men ingen Palmer;
en Haandfuld Liljer, slidt af deres Stængel,
med graalig Aske paa de hvide Blade;
og knuste Urner, nedadvendte Fakler,
kridhvile Dødningben og sorte Faner;
men ingen Hænder sluttet' i hinanden
og ingen Sommerfugl i Flugt mod Himlen!

Men han ender ikke her. Et Anathema over alt Liv som Joh. Jørgensens „Forbandelse“ kunde han aldrig have skrevet. Idet han som Videnskabsmand og Tænker erkender Livets Love og bøjer sig ind under dem, fødes i hans Hjerte en dyb Medfølen med alt levendes Kaar og, alt som Aarene gaar, en stadig mere uselvisk Kærlighed til Livet — lige langt fra en Grundtvigsk Livshunger, der med et mægtigt personligt Behov krævede en Evighed for at mættes, og fra en Paludan-Müllersk Kalanusforagt — men en Kærlighed som de kan føle den, der snart skal

dø — uden Vilje til at eje og grieve, fordi de dog intet kan føre med sig.

Sadan længes ogsaa Fru Lyhne mod al Jordens Skønhed, mens hun føler, hvordan hun langsomt føres nærmere mod Tærskelen til en anden Verden. Som Kvinderne paa hine græske Gravmæler staar hun paa Tærskelen og „ser sig saa langeligt tilbage“. Og i Fru Fønss' Afskedsbrev til Børnene, der klinger Sorgen over, at „hele den dejlige Verden, der nu i saa mange Aar har været mit rige, velsignede Hjem, den skal tages fra mig.“

Længe havde Jacobsen udskudt at skrive dette Brev, inden det en Formiddag blev gjort færdig uden Standsning, under Taarer. „Jeg blev saa rørt over mine egne kunne Ord —“ søgte han at slaa det hen.

Men det er jo ogsaa hans eget Farvel til Verden og Vennerne. Saadan saa han paa alt „med den Bøn i sit Øje, at det vilde holde af ham“. „For det at mindes, det er al den Del i Menneskenes Verden, der fra nu af vil være min. Blot at mindes, slet ikke mere.“

Ud fra Mindet vokser ogsaa hans Udødeligheds-haab, en Tro paa Værdiernes Bestaaen.

For alle gode Tanker, de kan slet ikke dø,
før endnu bedre Tanker er spiret af deres Frø.

a dette blev skrevet, vidste Jacobsen, at hans Dage var talte. Til en Bekendt i København havde han sagt, at naar de næste Gang hørte, han var rejst til Thisted, saas de ikke mere. Han blev vel ved at være sangvinsk og havde Planer om forskellige nye Arbejder, noget lyst og festligt, en historisk Roman, begyndende i Christian VI's pietistiske Tid og endende i Fr. V's — eller med et Emne fra Borgiaernes Historie. Et Skuespil blev begyndt, men Hosten tiltog, Smarterne i Brystet lod ham ikke Røveren Dag eller Nat, og Søvnlosheden røvede mere og mere af hans Arbejdskraft. De der saa ham herinde i de senere Aar, med den sammensunkne Holdning, de hule Kinder og de lange, smalle Hænder, havde Møje med at tilbageholde deres Medynk. Men han taalte intet saadant. Endnu kunde han ranke sig op. Der kunde komme Glimt af Excellensevæsenet; endnu havde han sit store varme Smil til dem, han holdt af.

Da han i Juni 1884 kom til Thisted efter at have døjet den besværlige Rejse over Land, fordi han med sin sædvanlige Upraktiskhed kom for sent til Dampskibet, indrettede han sig paa at arbejde. Han fik sine Møbler og Bøger over fra København, og 2 Værelser i Stueetagen blev gjort i Stand til ham. Der kunde dog ikke være Tale om andet Arbejde end Læsning. Han troede endnu paa den ene Lunge. Da

Lægen kom til at røbe, at den ikke var stort bedre end den, han havde opgivet, var hans Modstandskraft i Virkeligheden brudt. Saa kom i Marts 85 Vandansamlinger i Laaret og helt op i Underlivet til, saa han snart kun kunde bevæge sig med yderste Besvær. Han kunde heller ikke taale at ligge ned. Hansov med Hovedet støttet til Armene paa et Bord. Alligevel kunde han stadig spøge med sin Tilstand og var angst for at kræve Hensyn af sine Omgivelser. Han vilde f. Eks. ikke have, at nogen vaagede hos ham om Natten. Han var saa rørende taknemmelig for al den Omhu, hvormed Moderen og Broderen plejede ham, da han blev helt hjælpelös.

Mod Vennerne herovre, der lod ham ligge ene, som om han allerede var glemt, længtes han. Kun Axel Helsted, Maleren, besøgte ham kort før hans Død. Men aldrig hørtes et bittert Ord. Og svagere og svagere brændte alle Livsinteresser. Længst holdt Kærligheden til Blomster sig En udsprungen Kirsebærgren, Gartneren en Dag bragte ham, voldte ham en hæftig Glæde Han syntes blot, det var Synd at skære Blomsterne af til ham.

De sidste Dage før sin Død led han forfærdeligt. Men han kæmpede for at bevare sin Bevidsthed til det sidste. Han vilde ikke lade sig skræmme af Dødens Gru. Hans Livsanskuelse skulde ikke blot være til at leve, men ogsaa til at dø paa. Han var beredt saa godt som nogen. Niels Lyhnes Død — der mister lidt af sin Virkning, fordi han jo engang har svigtet sin Overbevisning — det var hans eget Løfte om at dø i Troskab mod det, han havde levet paa. Og han vilde ikke gøre sig det lettere ved at sløve sig. Faa Timer før Dødskampen begyndte, afslog

han bestemt at tage noget Morfin, hans Broder tilbød ham. Han rakte efter en Bog, som han bladede lidt i. Bad saa Moderen sætte sig saadan, at han kunde hvile sit Hoved mod hendes. Han sad en halv Times Tid, spurgte, om hun ikke blev træt. Af og til drak han lidt Sodavand. Saa rejste han sig uden Hjælp, bad om et Glas Portvin, som han drak, gik et Par Skridt hen til Bordet og støttede sig til det. Det var den sidste Ytring af en beundringsværdig Viljestyrke. Saa satte han sig tungt i Lænestolen ligeved med det sidste bristende Blik vendt mod Moderen. En halv Time efter var han død. Det var den 30te April 1885 *).

I de 40 Aar, der er gaaet siden J. P. Jacobsens Død, er hans Navn blevet indskrevet blandt de klassiske Autorers i Danmark, ja rundt omkring i den germanske Verden regnes han med. Han, der opnaaede at se „Marie Grubbe“ parodieret, han er selv blevet efterlignet indtil Parodien. Han, der beskyldtes for „motbjudande utsväftningar på det sensualistiska drömeriets område“ — han er senere blevet læst i Skolerne.

Man har ment, at han døde i rette Tid, og at hans Livsskæbne, ligesom Shelleys, havde skænket ham en Sympati, som egentlig ikke vedkom hans Kunst. Maaske. Det er dog muligt, at han havde kunnet holde dansk Digtning inde i andre Baner end den senere fulgte, om han havde levet længere. Men

*) efter Broderens Beretning til E. Brandes.

forøvrigt var han ikke af de Genier, der egner sig til at stifte Skole. Han var heller ikke nogen særlig rig eller frugtbar Natur, ingen Sædemand, der havde Frø at saa til alle Sider.

Han var en betydelig Kunstner, til det yderste samvittighedsfuld i sit Arbejde, men først og fremmest et ualmindelig ærligt og væsentligt Menneske. Mange af hans kunstneriske Ejendommeligheder virker allerede nu forældede. Men den sjælelige Kultur og den paa een Gang indtrængende og nænsomme Menneskeviden, hans Bøger vidner om, vil sikre dem mod Forglemmelse.

BIBLIOGRAFI

I. „**Litteraturen**“ I (1918), Hæfte 4—10, har **Georg Nygaard** leveret en fuldstændig Bibliografi, hvortil maa henvises.

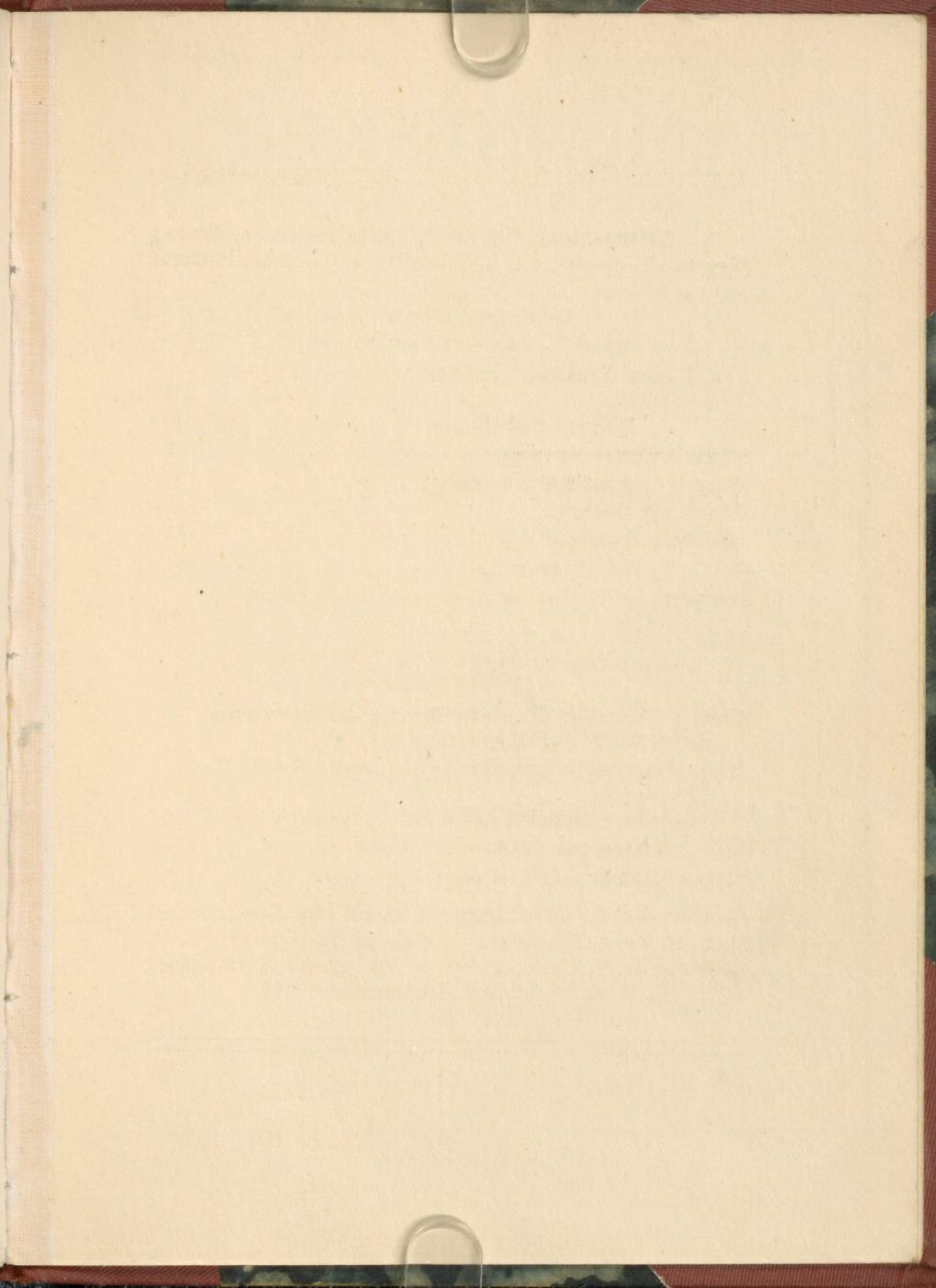
*De vigtigste UDGAVER
af J. P. Jacobsens Skrifter er:*

Fru Marie Grubbe. Interieurer fra det 17. Aar-	1876
hundrede.	
— — , illustreret af Gudmund Hentze.	1909
Niels Lyhne. Roman.	1880
Mogens og andre Noveller.	1882
Digte og Udkast.	1886
Samlede Skrifter I/II	1888
— — , (7. Udgave).	1915
Darwin. Hans Liv og Lære af J. P. Jacobsen og V. Møller.	1893

De vigtigste Skildringer af J. P. Jacobsens LIV og KUNST er:

Georg Brandes: Samlede Skrifter III, heri ogsaa Breve fra J. P. Jacobsen.	
Edv. Brandes: Indledning til „Breve fra J. P. Jacobsen“.	1899
Thomas Bredsdorff: „Den danske Højskole“ IV.	1904
Vilh. Andersen: Litteraturbilleder II.	1907
Anna Linck: J. P. Jacobsen.	1911

Desuden er offentliggjort: Breve fra Jacobsen til Vilh. Møller („Tilskueren“ 1904), til Fr. V. Hegel (L. C. Nielsen: Fr. V. Hegel, 1909), til Hjemmet („Tilskueren“ 1911), til H. S. Vodskov („Tilskueren“ 1911).

„MENNESKER“

*En Række Biografier af fremragende Personligheder,
deres Liv, Udvikling og Arbejde.*

„Minder om store Mænd er en kostbar Del af en Nations Arvegods. Sygt og slapt er det Folk, som tror at kunne leve paa Minder alene, men taabeligt og trodsigt det som mener at kunne være dem foruden. De Mænd, der er værd at mindes, er dels dem, hvis Livsverk har blivende Bedyning for Eftertiden, dels dem, hvis Livsførelse har givet et praktisk Eksempel til Efterfølgelse.

Det er som man ser, noget for enhver Smag. — *Et Pantheon for de store Døde.*

Det er smaa nydelige Bind, ret somma afpasset for den lille Hylde paa Bordet ved Siden af ens Læseplads, indsmigrende ved disse ydre Fortrin og sin overkommelige Pris.
Af „Generalkorrespondancen“.

1. HOLGER DRACHMANN af Dr. Vald. Vedel.
2. HENRIK IBSEN af Dr. Just Bing.
3. VIGGO HØRUP af Overretssagfører Erik Henrichsen.
4. J. P. JACOBSEN af Magister Georg Christensen.
5. NIELS FINSEN af Dr. W. Tulstrup.
6. EMIL POULSEN af Redaktør Carl Behrens.
7. HERMAN BANG af Magister P. A. Rosenberg.
8. I. C. JACOBSEN af Dr. J. Østrup.
9. LUDVIG SCHRØDER af Højskoleforst. H. Begtrup.
10. J. JESSEN af Skolebestyrer Mag. Vilh. la Cour.
11. THOR LANGE af Overlærer Axel Sørensen.
12. BJØRNSTJERNE BJØRNSEN af Prof. Gerhard Gran.
13. G. A. HAGEMANN af Inspekt. cand. polyt. M. C. Harding.
14. NIELS W. GADE af William Behrend.
15. NATALIE ZAHLE af Ingeborg Simesen.
16. H. A. BRØRSON af Carl Koch.
17. TROELS-LUND af Prof. Knud Fabricius.
18. OLAF POULSEN af Elith Reumert.

